Nina Berberova

EŞLİK EDEN
SONEÇKA ANTONOVSKAYA

Türkçesi
ROZA HAKMEN

EŞLİK EDEN
Nina Berberova

Nina Berberova

EŞLİK EDEN
SONEÇKA ANTONOVSKAYA

88.34.Y.0162.0007

Bu kitap 1988 yılında, İstanbul'da
Özal Basımevi'nde dizilip basıldı.

Nina Berberova

EŞLİK EDEN
SONEÇKA ANTONOVSKAYA

ROMAN

Türkçesi
ROZA HAKMEN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Babıali Caddesi, Sıhhiye Apt. No: 19/6
Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13

Özgün adı
Akkompaniatorsa

Bu anıları bana Bay Z. R. verdi. Bunları Roquette sokağındaki bir eskiciden, 1775 yılında Pskov kentini gösteren eski bir gravür ve bir zamanlar kuşkusuz petrolle çalışan, ama şimdi doğru dürüst bir elektrik teli takılmış bronz bir lâmbayla birlikte satın almıştı. Gravürü alırken Bay Z. R. eskiciye başka Rus eşyaları olup olmadığını sormuş. «Var» demiş satıcı ve külüstür dükkânın bir köşesindeki tozlu dolaptan, deri taklidi bezle kaplı, geçmişte de, günümüzde de, insanların, özellikle gençlerin güncelerini yazdıkları defterlerden bir tane çıkarmış.

Eskici, bu defteri beş yıl önce, birtakım notalar ve iki üç Rusça kitapla birlikte (kitapları ne yazık ki bulamamıştı), Rus bir kadının yaşayıp öldüğü üçüncü sınıf bir otelden elli liraya aldığını anlatmış.

Oda kirasını çıkarabilmek için otelin sahibesi, kadının giysilerini, çamaşırlarını, öteki eşyalarını —bir kadın yok olduğunda geriye ne kalırsa— satıyormuş.

Bay Z. R. bütün bunları dinledikten sonra defteri açıp bakmış. Gözüne çarpan satırlar ilgisini çekmiş; parasını ödeyip bir eline lâmbayı, öbürüne gravürü almış, defteri koltuğunun altına sıkıştırmış. Evine döndüğünde defteri baştan sona okumuş; yazarı tanıyamamış.

Bu anılarda bazı şeyleri değiştirdim; çünkü Bay Z. R.'den daha uyanık kimseler olabilir. Bu

defteri yazan ve yakmayan kadın, bizim aramızda yaşamıştı; birçok kişi onu tanıyordu, onu görmüş, onunla konuşmuştu. Ölüm onu hazırlıksız yakalamış olmalı. Eğer bir hastalıksa, şiddetli ve kısa bir hastalık, gündelik işleri yoluna koymaya olanak tanımamış bir hastalık olmalı; intiharsa, öylesine beklenmedik bir intiharmış ki, kurbanına birtakım hesapları görmeye zaman bırakmamış...

Ne olursa olsun, sahibi bu defteri, hareket halindeki trenden atlayan yolcunun paketini unuttuğu gibi unutmuş.

Bugün annemin birinci ölüm yıldönümü. 'Anne' sözcüğünü yüksek sesle defalarca söyledim; dudaklarım alışkanlığını kaybetmişti. Hem garip, hem de hoştu. Sonra geçti. Bazıları üvey annelerine 'anne' der, bazılarıysa kocalarının annelerine; yaşlıca bir adamın, kendinden bir on yaş küçük karısına 'annecik' dediğini bile duydum. Benim bir tek annem oldu, başka da annem olmayacak. Annemin adı Katerina Vassilievna Antonovskaya'ydı. Doğduğumda annem otuz yedi yaşındaymış; ben ilk ve son çocuğuydum.

Annem piyano öğretmeniydi, öğrencilerinden hiçbirinin benim dünyaya gelişimden haberi olmamış — bütün bir yıl boyunca hasta olduğunu ve bir yerlere gittiğini biliyorlarmış yalnızca. Kız ve erkek öğrencileri, sabırla annemin dönmesini beklemişler. Ben doğmadan önce, öğrencilerin bazıları eve gelirmiş. Ben ortaya çıktıktan sonra annem artık evde ders vermemeye başlamış. Günler boyunca evden uzakta olurdu. Bana yaşlı bir hizmetçi bakardı. Evimiz küçüktü, iki odası vardı yalnızca. Hizmetçi mutfakta, annemle ben de yatak odasında yatardık; piyano öteki odayı kaplardı, piya-

no odası derdik oraya. Yemeklerimizi de orada yerdik. Yılbaşlarında, erkek öğrencileri anneme çiçek gönderirlerdi, genç kızlarsa Beethoven portreleri, Liszt ve Chopin maskları armağan ederlerdi. Bir pazar günü, sokağın ortasında —o sırada dokuz yaşlarında olmalıydım— lise son sınıftaki Sveçnikov kızkardeşlerle karşılaştık. Annemi öyle sımsıkı kucaklamaya koyuldular ki, ben korkudan çığlık attım.

«Bu kim, sevgili Katiş Vassilievna?» diye sordular genç kızlar.

Annem, «Bu benim küçük kızım,» dedi.

O günden sonra her şey açığa çıktı: Bir hafta içinde annem üç öğrencisini kaybetti; bir ay sonra Mitenka'dan başka öğrencisi kalmamıştı.

Annem evli miymiş, kaç çocuğu varmış, çocuklar kimdenmiş, bütün bunlar Mitenka'nın annesiyle babasını zerrece ilgilendirmiyordu. Mitenka yetenekli bir çocuktu, piyano dersleri için iyi para veriyorlardı, ama bir tek Mitenka'yla geçinemezdik. Hizmetçiye yol verdik, piyanoyu sattık ve doğru Petersburg yolunu tuttuk. Orada konservatuvar döneminden bir iki tanıdık vardı. Petersburg'da da sevilirdi annem. Ağır, emin adımlarla hem kendi hayatı, hem de benim hayatım için mücadeleye girişti. İlk kış mevsiminden başlayarak, yağmur, kar, buz demeden koşuşturmaya koyuldu. Beni konservatuvarın hazırlık sınıfına yazdırdı. Konser-

vatuvara başladığımda oldukça iyi piyano çalıyordum zaten.

Annemin, doğup büyüdüğü, bir zamanlar, kendi gibi piyano öğretmeni olan annesiyle birlikte tek başlarına yaşadıkları kenti terkederken neler hissettiğini düşünmek aklımın ucundan bile geçmiyordu. Babası —dedem— genç yaşta ölmüş; onların da durumu annemle benim şimdiki durumumuz gibiymiş, her şey aynıymış neredeyse, yalnız onların hayatında utanç yokmuş. Annem on altı yaşını bitirdiğinde anneannem eğitimini tamamlaması için Petersburg'a göndermiş onu. Konservatuvarı bitirmiş annem, N'ye dönmüş, bir konser vermiş, hayır derneklerinin gecelerinde çalmış ve piyanoyu yeni öğrenenlere ders vermeye başlamış.

Annesi öldükten sonra annemin tek başına nasıl yaşadığını, otuzuna nasıl yaklaştığını, sonra neler olduğunu, babamın kim olduğunu hiç merak etmemiştim. Annem masasının çekmecelerini kilitlemezdi, ama elime ne bir mektup geçmişti, ne de bir fotoğraf. Bir keresinde daha küçücükken, benim babam var mı, diye sorduğumu hatırlıyorum.

«Hayır Soneçka'm,» demişti annem «babamız yok. Babamız öldü.»

Evet, «babamız» demişti, birlikte ağlamıştık azıcık.

Anneme ilişkin her şeyi basit bir bi-

çimde öğrendim. On beş yaşındaydım, annemin N lisesinde Fransızca öğretmenliği yapan bir arkadaşı Petersburg'a gelmişti. Akşam saat altı sularıydı. Annem dışarıdaydı. Ben küçük bir kanepeye uzanmış Tolstoy okuyordum. Kapı çalındı. Öpüşmeler, sarılışmalar... Şaşkınlık çığlıkları... «Ne kadar büyümüşsün öyle!»

Uzunca bir süre yalnız oturduk; akşam olmuştu, lâmba yanıyordu, yandaki evde şarkı söyleyen birinin sesi duyuluyordu. Sohbet ediyor, N'deki geçmiş günleri, çocukluğumu anıyorduk. Bilmem nasıl açıldı, babamın annemin eski bir öğrencisi olduğunu, o sıralarda on dokuz yaşını yeni bitirdiğini anlattı. Babamdan önce kimseyi sevmemiş annem. Şimdi evliymiş babam, çocukları varmış. Babamın ne adını, ne de soyadını sordum.

Annem eve döndü. Elli yaşını geçmişti artık, kısa boylu, beyaz tenli bir kadındı, çoğu anneler gibi. Bilinmez neden, ellerinde kahverengi lekeler oluşuyordu. Kendi duygularımı kendim de çözemiyordum. Acıyordum anneme, o kadar acıyordum ki, hıçkırıklarla bütün ruhumu boşaltıncaya dek yatağımda ağlamak geliyordu içimden. Annemi lekeleyen adamı düşündükçe çıldıracak gibi oluyordum; o sırada kapıdan içeri girse, üzerine atlar, gözlerini oyar, suratını dişlerimle parçalardım. Ayrıca utanç içindeydim. Nasıl ki ben annemin ayıbıysam,

annemin de benim ayıbım olduğunu anladım. Hayatımız utançla damgalanmıştı.

Ama geçti gitti bunlar. Konservatuvarda babamla ilgili soru soran olmadı hiç —evet, kimseyle yakın ilişkiye girmediğim de doğru. Savaştaydık. Olgunlaştım. Zahmetli bir yaşama biçimini seçmek zorunda kalacağım düşüncesine yavaş yavaş alışıyordum— mesleğe gelince, mesleğim vardı zaten.

Babamın annemi lekelediğini söylemiştim. Daha sonra öyle olmadığını anladım. On dokuz yaşındaydı babam. Onun için annem, olgunluğa geçişini belirleyen bir aşamadan başka bir şey değildi. Annemin o yaşta bâkire olacağı aklımın ucundan bile geçmemiş olmalıydı. Oysa annem? Oğlu yaşındaki bir erkekle ilişki kurmayı kabullenmek için, bu kısa ve hayatının biricik ilişkisini bir kız çocuğu doğurarak sonuçlandırmayı kabullenmek için, kimbilir nasıl bir tutkuyla, aradaki yakınlığa karşın nasıl bir umutsuzlukla sevmiş olmalıydı onu. Bütün bunlardan babamın anılarında, yüreğinde ne kalmıştı acaba?

Sonra devrim oldu. Devrimden önceki hayat, herkes için farklı bir anda son buldu. Biri için, Sivastopol'da bir gemiye bindiği anda. Bir başkası için, Buddeni'nin askerleri steplerin ortasındaki küçük bir kasabaya girdiğinde. Benim içinse, Petersburg'daki dingin yaşayışın ortasında. Konservatu-

varda dersler yapılmıyordu. Bir aydır Petersburg'da sürünen (beste öğrenimi için gelmişti) Mitenka, 25 Ekim günü, sabahtan geldi bize. Annem gribe yakalanmıştı. Mitenka piyano çaldı, sonra öğle yemeği yedik, sonra da Mitenka uyudu. Ah, o günü dün gibi hatırlıyorum! Bilmem neden, elimdeki dikiş bitmek bilmiyordu. Akşam üçümüz kâğıt oynadık. Akşam yemeğinde sığır etiyle lahana yediğimizi bile hatırlıyorum.

N'li zengin bir tüccarın oğlu olan Mitenka, deyim yerindeyse «utanç» döneminden kalma tek öğrencisiydi annemin. Benden üç yaş büyük, genelde hayata, özelde de kendine karşı tümden ilgisiz, soğuk bir delikanlıydı. Kendine özgü tuhaflıkları vardı: Dalgın ve uyuşuktu, öğretmenleri temizlik alışkanlıklarını kendisine aşılayabilmek için epeyce uğraşmışlardı. Müziğe bağlı olduğu söylenemez — sanki Mitenka'nın aracılığıyla yokluktan kopup gerçekleşen birtakım düzensiz seslerin ileticisiydi o. Beste derslerine girdiğinde, ilerici, devrimci görüşleriyle herkesi afallatmıştı. Ama konuşurken yeteneksizdi, ne herhangi bir şeyi açıklayabilir, ne görüşlerini savunabilirdi. Onu kuşatan bu küt, korkunç ses kakışımları annemi giderek umutsuzluğa düşürüyordu. Ben ona karşı ilgisizdim. N'den bu kadar yıl ayrı kaldıktan sonra, onu bu sonbaharda doğrusu ilk kez gerçekten görmüştüm. Yirmi yaşındaydı. Yakışıklı değildi, sa-

kalları çıkıyordu artık —sık traş olmazdı— ama saçları açılmaya başlamıştı bile. Üstelik gümüş çerçeveli kocaman kelebek gözlükler takar, burnundan konuşur ve birini dinlerken sesli sesli soluk alırdı. Ama annemi çok severdi. Sözlerini Klebnikov'un şiirlerinin oluşturduğu korallerinden ötürü özür diler ve bir gün gelecek, müzik dışında hiçbir şey —ne yollar, ne köprüler, ne kanalizasyon— kalmayacak derdi.

Evimize gelen konservatuvar arkadaşlarım, Mitenka'ya aptal gözüyle bakar, ama kimse dehâsından kuşku duymazdı. Benim Mitenka'nın ne korallerine, ne de inceliğine ihtiyacım vardı. Benim aklım fikrim olaylarda, gelecekte, özellikle de Evgeni İvanoviç'teydi. Konservatuvarda yazman olan Evgeni İvanoviç, Moskova'ya gitmiş, gitmeden bir ay önce de aramızda şu konuşma geçmişti:

O: «Anlayışlı biri misiniz?»

Ben: «Sanırım öyleyim.»

«Size söylemek istediğim bir şey var, ama söyleyemiyorum. Tahmin etmeniz gerek.»

«Olur.»

Kalbim çarpıyordu.

«Şimdi yanıtlayın: Evet mi, hayır mı?»

«Evet...»

Oysa, hayatımın dönüm noktasını belirleyen Evgeni İvanoviç değil, o soluk yüzlü, saf Mitenka oldu. Evgeni İvanoviç, Mos-

kova'ya gitti ve bir daha geri dönmedi. Onunla evliliğim konusundaki umutlarımı karşılıksız bıraktı. O kış mevsimi boyunca, hâlâ mektup yazacağını, geri döneceğini umduğum sıralarda, aramızda geçen konuşmayı hatırladıkça, zaman zaman, bana hiç de aşkından sözetmediğini, aslında bambaşka bir şey olduğunu, örneğin biraz borç para isteyeceğini ya da belki âşık olduğu birine selâm götürmemi rica edeceğini düşündüğüm olurdu. Neyse, bırakalım artık bu konuyu. Bana yıkım getirecek bir karşılaşmaya gelelim. 1919 kışında, Mitenka beni Maria Nikolayevna Travina'yla tanıştırdı.

On sekiz yaşındaydım. Konservatuvar öğrenimimi tamamlamıştım. Ne zekiydim, ne de güzel; pahalı elbiselerim, olağanüstü bir yeteneğim de yoktu. Kısacası, dikkati çekecek hiçbir özelliğim yoktu. Açlık başgöstermişti. Annemin, benim dersler vereceğim yolundaki düşleri gerçekleşmiyordu; artık onun için bile yeterli öğrenci ancak bulunabiliyordu. Benim arasıra fabrikaların, kulüplerin müzik gecelerinde tek tük işler bulduğum oluyordu. Sabun ve domuzyağı alabilmek için defalarca gidip limanda bir yerlerde geceler boyunca dans müziği çaldığımı hatırlarım. Sonra düzenli bir iş buldum; her cumartesi ekmek ve şeker karşılığında, Nikolayev atölyeleri yakınındaki bir demiryolcular kulübünde çalıyordum. Önce Enternasyonal'i çalardım, ardından Bach, sonra Rimski-Korsakov, sonra Beethoven, en sonunda da Mitenka'nın o sıralar moda olan korallerini. Ama yalnızca cumartesileri çalışarak geçinmem olanaksızdı. Kendisine eşlik edecek birini arayan bir şan sanatçısı buldum. Bu iş günde üç saatimi alıyordu, yol uzundu, tramvay yoktu. Yiyecek karnemi alabilmem için adam beni resmî kayıt-

lara yazdırıncaya kadar iki ay geçti. Sonunda bu da çözümlendi.

Şan sanatçısı, bir zamanlar oldukça tanınmış bir baritondu. Artık yetmişine merdiven dayamıştı, tütün ve içki kokardı, elleri odun yarmaktan, mutfak işinden kapkaraydı. Öyle hızla zayıflıyordu ki, giysileri her geçen ay üzerinden biraz daha sarkıyor, diz ve dirsek yerleri aşınıyor, düğmeleri kopuyordu. Hiç yıkanmazdı, arasıra bıyık, sakal tıraşı olur, o zaman da o kadar çok pudralanırdı ki, çevresindeki her şey bir pudra tabakasıyla kaplanırdı. Sanki eski, yıkılan bir duvarmış da, üzerinden sıvaları dökülüyormuş izlenimine kapılırdım o zaman; üzerine sinmiş olan koku içki değil, nemli toprak kokusuymuş gibi gelirdi.

«Soneçka,» derdi bana, «niçin bu kadar zayıfsınız? Gençlik tek başına hiçbir işe yaramaz! Biçimli olmak gerekir, biçimli! Şu halinize bakın, elleriniz tavuk eli, bacaklarınız keçi bacağı, göğsünüz kedi göğsü. Bu görüntünüzle nereye varacaksınız yavrucuğum!»

Geleceğim için gerçekten üzülürdü. Bana gelince, onunla repertuarı öğrenmek, eve yiyecekle dolu torbalarla dönmek bana yetiyordu... Bir kış günü, üşütüp yatağa düştü. Evindeki her şey derhal çöküp dağılmaya başladı; su boruları dondu, odasındaki ısı iki dereceydi, piyanonun telleri koptu, yakıt bitti. Sendika doktor gönderdi. Ben

eskisi gibi her gün gitmeyi sürdürüyordum. Arkadaşları, bazı hanımlar geldiler. İrmik çıktı ortaya. Beni komşulara, tuz almaya gönderiyorlardı; reçel alabilmek için dağıtım merkezine koşuyordum. Sonra her şey bitti; kirli çarşafları, yırtık yastık kılıfı üzerinde can verdi; gömülmesi çok cansıkıcı oldu; ölüye karşı yerine getirilecek görevler güçtü.

İşsiz kaldım; halıdan çizme, masa örtüsünden elbise, annemin pelerininden manto, sırma işlemeli bir yastık kılıfından da şapka yapmıştım kendime. Yaşayabilirdim, ama ölebilirdim de; bir biçimde her şeye karşı ilgisizdim. Annem merak ve üzüntüyle gözlüyordu beni. Mitenka burnundan soluk alıp vererek geç saatlere kadar oturuyor, ona ilgi göstermeden dikiş dikişimi, çay içişimi, piyano çalışımı, kitap okuyuşumu seyrediyordu. Bir akşam, oldukça düşünceli bir havada geldi; Maria Nikolayevna Travina kendisine eşlik edecek birini arıyordu, hem de geçici olarak değil, sürekli, turnelere, belki yurtdışına da kendisiyle gidecek birini.

Mitenka düşünceliydi, çünkü her şeyden önce mantıklı ve anlaşılır bir biçimde işin koşullarını açıklamak istiyordu; bu da, gündelik her şey gibi onun için biraz zordu. Ayrıca üzülüyordu; benim annemi ve kendisini bırakıp gideceğimi görmek üzüyordu

Mitenka'yı; hayatta hiçbir değişiklikten hoşlanmazdı.

Annem başlangıçta ne diyeceğini bilemedi. O kendi annesini hiç terketmemiş, ama mutsuz yaşamıştı. Acaba benim piyano öğretmeni olmayıp eşlik etmeyi meslek edinmem, ondan kopmam, kendi hayatımı yaşamam daha mı iyi olacaktı? Anneme baktım. Yaşlı bir kadın sayılırdı artık, bu son yıllarda boyu kısalmış, zayıflamış, sanki gözlerinin feri sönmüş, saçları ağarmıştı, zaman zaman aradığı sözcüğü bulamadığı oluyordu. Bana akıl veremez, destek olamazdı. Kendime başkasının gözleriye baktım — ona hiçbir yardımım dokunamazdı, bir zamanlar hayatında bir engeldim, şimdi de bir teselli olamıyordum. Mutluluğun ona hiçbir zaman benden gelmeyeceğini seziyordum belli belirsiz. Beni seviyor muydu? Evet, seviyordu; ama bu sevgide sanki acıklı bir kırgınlık vardı, bana sarılıp öptüğünde hep sanki bu kırgınlığı silmeye çalışıyormuş izlenimini edinirdim — kendi adına, benim adıma, Mitenka adına, Tanrı adına, daha bilmem kimin adına.

Ben susuyordum. Mitenka ellerini masaya uzatıp oturmuş, açıklamalarını uzattıkça uzatıyordu; bana bir iş teklif ediyorlardı, sürekli bir iş, belirli bir ücret vereceklerdi, yemeklerim onlara aitti, Moskova'ya, taşraya götüreceklerdi beni, «aileden» biriymiş gibi yaşayacaktım.

«Hizmetçi gibi mi? Besleme gibi mi?» diye sordum ansızın, öfkeli bir merakla.

Mitenka gülmeye başladı, annem de gülümsedi. Sevinmek gerekiyordu, oysa neşe yoktu ortada. Ama saatler de neşesiz çalışır, yağmur neşesiz yağar, bununla birlikte o ne dengedir... Tanrı'nın evreni ne kadar güzeldir, o evrende her şey nasıl âdilce düzenlenmiştir!

Ve böylece, halıdan çizmelerimi ve o döneme ait maskeli balo giysilerimi üzerime geçirip Asyalı bir göçebe kabilesinin solgun, renksiz bir genç kızı gibi Maria Nikolayevna Travina'ya gittim.

Petersburg. Yıl bin dokuz yüz on dokuz. Koca kar öbekleri. Sessizlik. Soğuk ve açlık. Arpa bulguruyla şişmiş karın. Bir aydır yıkanmayan ayaklar. Paçavralarla tıkanan pencereler. Sobaların katranı. Apartmana giriyorum. Furştadskaya caddesinde büyük bir bina. İki kat arasında kalmış bir asansör. İçinde donmuş çöpler. İkinci katta bir kapı. Kapıyı tıklatıyorum. Ses yok. Zili çalıyorum. Zilin çınlamasına şaşırıyorum. Kapıyı —başlıklı, ince iskarpinli— bir hizmetçi açıyor. İçerisi sıcak. Tanrım, sıcak! Hayır, inanılır gibi değil — dev bir çini soba öyle yanıyor ki, yanına yaklaşılamıyor. Halılar. Perdeler. Tek ayaklı, yuvarlak, bir sehpanın üzerine konmuş bir sepetin içinde canlı çiçekler, eflâtun sümbüller. Bir çekmecede nadide sigaralar. Eflâtun-kurşunî (ne-

redeyse sümbüller kadar eflâtun) bir kedi beni görünce sırtını kabartıyor; bilinmez neden beyaz bir elbise giymiş —belki de bir sabahlık, ayırdedemiyorum, elbisenin içine giyilen bir çamaşır da olabilir— bir kadın gülümseyerek bana doğru gelip uzun, pembe tırnaklı elini uzatıyor. Çorapları da pembe. Pembe çoraplar!

Benden on yaş büyüktü ve doğal olarak gizlemiyordu yaşını; çünkü güzel o, ben güzel değilim. Uzun boylu, sağlıklı, sağlam, doğallıkla ve özgürce gelişmiş bir vücudu var — ben kısa boyluyum, sıska ve kuruyum, hiç hastalanmadığım halde hastalıklı bir görünüşüm var. Siyah, parlak saçları bir topuz halinde ensesinde toplanmış — benim saçlarım açık renk, mat, kısa kesip iyi kötü kıvırıyorum. Onun yüzü yuvarlak, güzel, ağzı büyük, gülümsemesinde anlatılmaz bir çekicilik, siyah gözlerinde yeşil yansımalar var; benim gözlerim açık renk, yüzüm üçgen, elmacık kemiklerim çıkık, dişlerim küçük ve aralıklı. Yürüyüşünde, konuşmasında, şarkı söyleyişinde büyük bir güven görülüyor, elleri sakin, düzenli bir biçimde sözlerine ve hareketlerine eşlik ediyor, içinde sanki bir sıcaklık, bir kıvılcım —tanrısal ya da şeytanca bir kıvılcım— taşıyor, sözlerinde bir kesinlik var. Benim çevremde, hissediyorum, arasıra sisli bir belirsizlik, ilgisizlik, sıkıntı bulutu oluşuyor; bu bulutun içinde, bir gece kelebeğinin günışığın-

da körleşmeden ya da donup kalmadan önce titrediği gibi titriyorum. Sahneye çıktığımızda —önde o, sağlık ve güzellikle ışıl ışıl, zorlanmadan, gülümseyip selâm vererek, arkasında ben, elbisem hep biraz kırışık, biraz sıska, eğilerek selâm veren, ellerimi şöyle değil de böyle tutmaya çalışan ben— ikimiz sahnede göründüğümüzde, «Daha ne istiyorsun?» derdim kendi kendime. «Hayatta daha ne istiyorsun ki? Hesaplaşmak mı? Öç almak mı? Nasıl? Ayrıca kimden? Yumuşak görünmek, sessiz ve derinden gitmek gerek. Bu hayatta hesaplaşılmaz. Gelecekteki hayatsa, zaten yoktur!»

Beni bir koltuğa oturttu, ellerimi tuttu, sonra terlemeyeyim diye kendi elleriyle yakamı çözdü. Ardından mantomu çıkarmamı söyledi; hizmetçiyi çağırıp çay istedi. Bana sözcüklere sığmaz bir dikkatle bakıyordu, bakışlarında kaygılı bir ilgi ve merak vardı. Önce bir yığın soru sordu: Kaç yaşındaydım, nasıl biriydim, neleri severdim, gerekirse onunla turneye çıkmayı kabul eder miydim? Sonra, çay geldiğinde, önce bana, sonra kendine servis yaptı; tabağıma üzeri tereyağı, jambon ve peynirli, ince, beyaz ekmek dilimleri koydu ve çekinmemem için hafifçe yana dönerek konuşmaya başladı. Ben hiç durmadan yiyor, yiyor, yiyordum.

«Annenizi ismen uzun zamandır tanıyorum Soneçka» diyordu. «Size Soneçka diyeceğim, çünkü henüz küçücük bir kızsınız;

bu da, açıkça konuşmak gerekirse, sizin beni korkutan, yok, korkutan değil de birazcık kaygılandıran tek özelliğiniz. Benim yanımda sıkılmayacak mısınız? Evinize, Petersburg'a dönmek istemeyecek misiniz? Uzağa, çok uzaklara gidebiliriz çünkü... ne kadar uzağa gidebileceğimizi düşlemeniz bile kuşkusuz çok güç.

«Ben çok çalışırım. Günde en az dört saat, hiç savsaklamadan çalışırım, dolayısıyla sizin için de koşullar aynı olacak. Sonra konserler var. Bu gerçek bir turne olacak, ilk gerçek turnem; bu yüzden de başarılı olması gerek.»

Bir hareket yapacak oldum.

Hareketimi farkederek, «Yalnızca Petersburg'da tanınıyorum,» dedi. «Daha fazlasını istiyorum. Çok hırslıyımdır. Hırs olmadan yetenek de olmaz; hırslı olmak gerek Soneçka, size hırslı olmayı öğreteceğim.»

Ürperdim, ama bu kez farkına varmadı.

O konuşuyordu. Ben dinliyordum. Hayatın bizi uzun yıllar için birleştirebileceğini, bu konuşmanın bir daha yinelenmeyeceğini anlıyordum — öyle olur; insanlar birlikte yaşamaya alıştıkça, kendilerinden söz etme ihtiyacını kaybederler giderek. Bu konuşma aramızdaki tek konuşma olabilirdi; bunu hissediyordum; bununla birlikte uyukluyordum, bir saniye sonra uyuyakalacağımı biliyordum.

Her sözcüğü yakalamam gerektiğine, bütün bunların daha sonraları, günün birinde işime yarayacağına inandırmaya çalışıyordum kendimi. Aramızda alçak, ipekten bir abajur yandı, penceredeki perdeler beyaz bir alacakaranlığı gizliyordu, ciddî ve yumuşak bir ses üzerimden akıyordu, hoş bir parfüm kokusuyla çevrelenmiştim, dudaklarımda hâlâ ince, taze jambonun yağı geziniyordu. Ağırlaşan bacaklarımı kütük gibi uzatmış, neredeyse varlıklarını unutmuştum. İçinde yüzdüğüm tatlı gevşekliğin içinden çıkan gölgeler yorgun gözlerimin önüne geliyor, ellerimi tutuyor, omuzlarımı sarıyor, yüzüme ılık, hafif eller konduruyor, başımı hafifçe sallıyordu; ben olağanüstü bir güç harcayarak ısıdan, doygunluktan esrimiş gözlerimi açık tutmaya çalışıyordum.

Şimdi öğrenim yıllarından, evliliğinden, savaş sırasında taşrada verdiği resitallerden sözediyor, önünde bir hayat, koca bir hayat olduğunu söylüyordu. «Sizin de öyle Soneçka» diye ekledi. Bir gün belki, «bee-lki» gideceğimiz denizaşırı ülkelerden, Moskova'dan, Nejdanova'dan, Mitenka'nın kendisine ithaf ettiği romanslardan ve daha birçok, birçok şeyden dem vuruyordu; sonunda ona sabit, kurşun gibi gözlerle baktığımı gördü.

«Sizi lâfa boğdum, sevgili dostum!» diye haykırdı. «Bağışlayın beni.»

Yerimden kalktım. Bana bazı notalar verdi, iki gün sonra gelmemi söyleyip kapıya kadar geçirdi. Sonra da kucaklayıp iki yanağımdan öptü.

Maria Nikolayevna'nın evinden çıktığımda vakit oldukça ilerlemiş, hava iyice kararmıştı, kar yağıyordu. Nemli yüzümü dondurarak yalayıp geçen rüzgâr bir anda uykumu dağıttı. Bu gördüklerimi hayatta ilk kez görüyordum, duyduğum sözcükler benim için bütünüyle yeniydi. Neydi bu sözcüklerdeki farklılık? Çok olağandışı değillerdi, ayrıca söylenenleri pek hatırlamıyordum, tam olarak anlamamıştım bile; ama bu sözlerin bana söyleniş biçimi, özellikle de onları söyleyen kişi, olağanüstüydü. Hayatımda hiç böyle bir kadınla karşılaşmamıştım — ondan bana sanki gizemli, güzel ve muzaffer bir dengenin esintisi geçmişti.

Ama sümbülleri, hizmetçiyi, sıcak havayı ve temizliği düşündüğümde bir yanım isyan ediyor, kendi kendime soruyordum: Bütün bunlar gerçek olabilir mi, bunların hakkından gelecek bir şey yok mu? Annemin, benim, yaşlı baritonun, açlıktan, soğuktan, korkudan ve pislikten parmakları donan, dişleri, saçları dökülen binlerce başkasının hakkından gelecek bir şeyler oldu pekâlâ. Çeka üyesi yoldaşlar, bu evin, bu

kadının, bu eflâtun-kurşunî kedinin hakkından gelecek bir şey olmaması, kimsenin bu salona, piyanoyu tuvalet olarak kullanacak bitli bir tesviyeci ailesini yerleştirmemesi, piyanoyu sabahları Maria Nikolayevna'ya pembe elleriyle temizletip buna da «yurttaşlık görevi» dememesi mümkün mü? Bütün bunların olduğu gibi kalması mümkün mü? Ve bizler, biz çulsuzlar, çıplaklar, açlar, bitkinler, bütün bunlara katlanacak mıyız? Hollanda peynirine, sobadaki kahverengi kabuklu kalın kütüğe, pisicik yalasın diye fincan tabağına dökülen süte katlanacak mıyız?

Bu düşünceler içimi yakarken burnumda, yanaklarımda gözyaşları ve kar donuyor, elimin tersiyle onları silip kolumun altında notalarla koşar adım ilerliyordum, halıdan çizmelerimle hiç ses çıkarmadan. Hayatımda ilk kez böylesine güçlü hissetiğim ve her şeye karşı taşıdığım yavan, belirsiz ilgisizliğe oranla içinde çok daha özgürce soluk aldığım bu nefretin ve acının arasında birden onu, Maria Nikoleyevna Travina'yı, beni iki yanağımdan öpüşünü, dikkat ve sevecenlikle bakışını düşündüm. Öyle akıl almaz, tuhaf bir kusursuzluk örneği gibi geliyordu ki bana, daha da çok ağlıyor, hıçkıra hıçkıra koşuyordum; koşuyordum sokak boyunca, niçin koştuğumu, nereye koştuğumu, artık evimize, odamıza, anneme, kendime, bu kente niçin gerek duyduğumu

bilmeden. Hayat nedir ki? Ya Tanrı? Nerede Tanrı? Niçin bizi de onun gibi yaratmadı?

Ertesi gün sabahtan piyanonun başına geçtim. Notalar çok çeşitliydi; operalardan besteler ve daha önce hiç duymadığım özel bölümler, Glinka'nın romansları, çağdaş ses alıştırmaları vardı. O gün bütün gün ve ertesi sabah çalıştım. Öğleden sonra saat üçte Furştadskaya caddesindeydim. Piyano harika bir kuyruklu Blüthner'di. Maria Nikolayevna yaklaşık bir saat boyunca ses alıştırmaları yaptı, sonra çay içip çörek yedim ve isteği üzerine ona Schubert çaldım. Dinleyip teşekkür etti. Bu süre boyunca yandaki odada iki kez telefon çaldı; biri yanıt verdi ama gelip onu çağıran olmadı. Ve sonra, şarkı söylemeye başladı...

Biliyorum, şanı kabul edemeyenler vardır: Biri bir poz takınıp ağzını ardına kadar açar (doğal bir biçimde açarsa çirkin olur, özel bir biçimde açarsa gülünç) ve yüzünde sürekli bir rahatlık, esin ve ağırbaşlılık anlatımı tutmaya çalışarak, düzenlenişi her zaman başarılı olmayan, bazan hiç sebepsiz hızlanan, bazan bilmece sorar gibi hecelere bölünmüş, bazan da aptalca yinelenen sözleri uzun uzun haykırır (ya da kükrer).

Ama Maria Nikolayevna soluk alarak (hiç yapmacıksız, bir vagon penceresinden dağ havasını içine çekermiş gibi doğallıkla) dolgun, güzel dudaklarını açıp da ansızın

üzerimde güçlü, yüksek, dolu dolu bir ses çınladığında birden anladım ki, kalbi sıkıştıran, insanı bütün ağırlığından birden kurtarıp kanatlanma düşünü gerçekleştiren, işte bu ölümsüz ve tartışılmaz şeydir. Gözyaşları arasında bir sevinç kapladı benliğimi. Siyah tuşlar arasında yolunu şaşıran parmaklarım titredi; daha başlangıçta onu düş kırıklığına uğratmaktan, özen göstermediğimi düşünmesinden korkarak içimden ölçüyü sayıyor, ama omurga kemiğimde de bir kasılmanın gidip geldiğini hissediyordum. İnsanın yüreğini burkan bir sopranoydu; tiz notaları sağlam, enfes, basları derin, duruydu.

«Baştan alalım Soneçka,» dedi, parçayı tekrarladık. Ne olduğunu hatırlamıyorum. Sanırım **Tannhauser**'den Elisabeth'in şarkısıydı.

Sonra beş dakika dinlendi, kediyi okşayıp yarım fincan soğuk çay içti, bana N'yi, çocukluğumu anlattırdı. Ama anlatacak bir şeyim yoktu. Acaba Mitenka? Yo hayır! Mitenka'yı özellikle anlatmamalıydım. Onu iyi tanıyordu, kocasıyla Mitenka'nın annesi kardeş çocuğuydular. Yetenekli olmasına yetenekliydi de, kendi adını bile hatırlayamadığı olurdu.

Sonra yeniden şarkı söyledi; ben de özenle ama yine temkinli ve çekingen, bu havalanıp uçmayı çağrıştıran mucizede ona eşlik ettim. Ve yine kimi anlarda sanki bir

iğne battı kalbime, içime işledi. Birçok kez şarkıyı kesip bana bilgi verdi, baştan başlattı. Beni gözlüyor, dinliyordu. Benden hoşnut muydu?

Saat altı buçukta zil çalındı.

«Bir dakika,» dedi Maria Nikolayevna, «bu bana.»

Antreye gidip kapıyı açtığını duydum.

Yüksek bir erkek sesi, «İki kez aradım, işiniz olduğunu, konuşamayacağınızı bildirdiler,» dedi. «Ne demek oluyor bu? Telefona yanıt vermek bu kadar zor mu?»

«Yavaş, yavaş Senya,» dedi. «Dersim var, çalışıyorum, eşlik eden kız içeride.»

«Herkesin canı cehenneme! Seni gezmeye götürmek için aradım. Araba aşağıda. Saat dörtte çağırtmıştım, ama bekletildim, saat beşte şoför yoktu. Ancak halledebildim.»

«Saat yediye geliyor. Nereye gidiyoruz? Pavel Fedoroviç her an gelebilir.»

Adam karşılık vermek istemiş olmalıydı, ama Maria Nikolayevna'nın eliyle ağzını kapattığını anladım. Fısıldaşıyorlardı. Sonra ortalığı sessizlik kapladı. Maria Nikolayevna salona döndü.

Gerçekten de, on beş dakika geçmemişti ki, Pavel Fedoroviç eve döndü.

Maria Nikolayevna onu karşılamak üzere ayağa kalkıp «Kocam. Soneçka Antonovskaya,» dedi.

El sıkıştık.

Tam, işte bir adamla tanışıyorum ve onun bilmediği bir sırrı biliyorum, ona karşı biriyle suç ortaklığı yaptım, diye düşünürken Maria Nikolayevna pencereye doğru giderek konuştu:

«Biraz önce Senya uğradı. Beni gezmeye götürmek istiyordu. Aradığında telefonda konuşmadığım için de ileri geri konuştu. Barut fıçısı gibiydi!»

«Niçin gitmedin peki? Dışarısı diz boyu kar, harika.»

Maria Nikolayevna karşılık vermedi. Ben gözlerim yerde, ayakta duruyordum. Pavel Fedoroviç en yakın iskemleye oturdu. Askerî çizmeler vardı ayağında. Başımı kaldırdım. Askerî bir ceket giymişti, sakallıydı, saçları alışılmıştan uzundu —sanatçı stilinde değil de daha çok «kupetz»[1] stilinde— fiziği son derece sıradan, hattâ biraz kabaydı. Kırk beş yaşlarında gösteriyordu.

Üçümüz birlikte yemek yedik. Fazla oburluk etmemeye çalışıyordum; yine de alışık olmadığım için, yemeğin sonuna doğru öyle ağırlaştım ki kendime hâkim olmakta güçlük çekiyordum. Hizmetçi önce Maria Nikolayevna'ya, sonra bana, ardından da Pavel Fedoroviç'e servis yapıyordu. Dev yemek odasında, biraz alışma fırsatı buldu-

---

1. **Kupetz:** 19. yy'da kapalı bir toplum oluşturan, kendilerine özgü gelenekleri ve giyinme, taranma biçimleri olan tüccarlar (kupeçestvo) sınıfı üyesi.

ğum salonda olduğundan daha ezik hissediyordum kendimi. Hemen bütün konuşmalar benimle ilgiliydi. Bir kadeh kırmızı şarap içtikten sonra azıcık çakırkeyif oldum; arasıra gözümün takıldığı büfe aynasında kendimi kızarmış ve sanki şişirilmiş gibi görüyordum. «Elbette, benden henüz emin olamadığı için ötekinin geldiğini söyledi ona.» Gülünecek bir şey olmadığı halde güldüm. «Güvenini kazanmalıyım.»

«Ne için? Sonradan ona ihanet etmek için mi?» Kaşığı tabağıma düşürdüm, komposto saçılıp örtüyü lekeledi. «Kazanmalıyım, lâyık olmalıyım... Daha sonra, gerektiğinde onu bir felâketten koruyabilmek için, kendimi göstermeden, onu birden kurtarabilmek için, köle gibi ona hizmet edebilmek için, kurtarıcısının ben olduğunu bile farkettirmeden... Onun için vazgeçilmez, yeri doldurulamaz olmalıyım, sonuna kadar sadık, kendimi hiç düşünmeden... Ya da günün birinde ihanet etmeliyim ona, bütün bu güzelliğe ve bu sese; kendisinden daha güçlü şeylerin de olduğunu, yaralanmazlığının da bir sınırı olduğunu kanıtlayabilmek için.»

Biraz sarhoştum. Maria Nikolayevna kırmızı yüzüme, parlayan gözlerime gülümsüyor, merhum baritonumdan sözediyordu; tanırdı kendisini, hattâ küçükken ona hayrandı.

«Ah Soneçka, **Onyegin**'in ikinci perde-

sinde saman rengi pantolonuyla ne kadar harikulâde olduğunu hayal edemezsiniz... Ama sesini çok genç yaşta kaybetmeye başladı; küp gibi içiyordu.»

«Ölümünden önce Petrokomün tahıl göndermişti,» dedim.

Yemekten sonra onlar çıkmaya hazırlanırken izin istedim. Ama gitmeden önce Maria Nikolayevna salonda tuttu beni.

«Yarın görüşürüz,» dedi. «Sizinle çalışmak iyi oluyor, çok iyi. Eşlik için gerçekten yeteneğiniz var bence — çok ender rastlanan bir yetenek. Schubert çaldınız biraz önce, bunu yapmamalısınız, size göre değil. Ama sizinle çalışmak benim için harika olacak, hissediyorum. Ya siz? Sizin hoşunuza gidiyor mu?»

Birkaç sözcük mırıldandım.

«Pekâlâ, şimdilik güle güle. Gidip üstümü değişmem gerek. Soneçka, benim için bir mektup atar mısınız? Köşedeki posta kutusuna atmayın, onu boşaltmadıkları bir yıl bulmuştur. Liteinaya sokağında, soldaki kutuya atın.»

«Olur, Maria Nikolayevna.»

O sırada yalnız olduğumuzu farkettim, Pavel Fedoroviç salonda değildi.

Elime mavi, sert bir zarf verdi, ayrıldım. Merdiven boşluğu karanlıktı, el yordamıyla aşağı inerken az kalsın buz tutmuş basamaklardan kayıyordum. Sokak da zifiri karanlıktı, karlar kendiliğinden parlı-

yordu, ne sokak lâmbası vardı, ne de ayışığı. Yıldızlar vardı yalnızca. Liteinaya'ya geldim. Mektubun kime yazılmış olduğunu okuyamıyordum. Sokak boyunca ne solda ne de sağda bir tek ışık yoktu; önümü göremiyor, bir kar tümseğine ya da taşa çarpmamak için duvar dibinden yürüyordum. Posta kutusunun önünde durdum. Yıldızların ışığında, adresi okumaya çalıştım. Bir karar verdim: Adının baş harfini olsun sökebilirsem (S olmalıydı) mektubu kutuya atmayacağım, eve götürüp okuyacağım, ertesi sabah atacağım; uzun süre baktım, gözlerim yaşardı. Sonunda ince uzun bir «A» harfi gördüm ve sonra, sanki arkamda bir yerlerde şimşek çakmış gibi bir anda hepsini okudum. «Andre Grigoryeviç Ber. Zverinskaya 15». Neden bilmem, korktum. Mektubu kutuya atıp bir süre kalbim çarparak orada durdum.

İki adam geçti yanımdan, yırtık pırtık giysiler içinde; iri, ağır bir şey taşıyorlardı, sanırım bir kapıydı. Korkum yoğunlaştı. Köprünün orada silâh sesleri patladı ansızın. Koşmaya başladım. Bilmem neden, Pavel Fedoroviç'in yüzünü hatırlamaya çalışıp çıkaramadım. Sesini, söylediklerini hatırlayamadım. Karısı onu seviyor mu, o karısını seviyor mu diye sormak istedim kendi kendime. Neydi bu adam? Ne yapıyordu? İleride üçümüze neler olacaktı? Bilemedim. Kadın aklımdan hiç gitmiyordu. Sesi. İnsan-

lara ve geleceğe karşı takındığı aşırı özgür, güvenli tavrı. Bu tavrı sanki kendisine Tanrı'nın temelli verdiği tartışılmaz bir hakmışçasına sahiplenişi.

Aradan iki ayı aşkın bir süre geçti; her gün Travin'lere gidiyor, Maria Nikolayevna'yla çalışıyor; yemek yiyor, bazı akşamlar yemekten sonra kalıp Pavel Fedoroviç'le dama oynuyordum, ama ne «Senya»yı bir daha gördüm, ne de «Andre Grigoryeviç Ber»i, onlardan sözedildiğini de duymadım. Evde her şey eskisi gibi sürüp gidiyordu, ama ben yavaş yavaş eski hayatımdan kopuyordum. Anneme, tasalarına ve sıkıntılarına ilgisiz kalıyordum. Mitenka, X'in torunuyla ilk aşkını yaşamaktaydı; genel kanı, kıza tümüyle tembellikten âşık olduğu yolundaydı — çok ünlü bir besteci olan dedesine büyük saygı duyuyordu. Bununla birlikte X'i taklit etmek aklından bile geçmiyordu; çünkü korallerini giderek ilerletiyor, hattâ bunların çalınabilmesi için çok özel, dört klavyeli bir piyano yaptırmayı düşünüyordu. Ama Mitenka'yla ilgili bu kadar bilgi yeter. Beni Travin'lere tanıştırdıktan sonra giderek hayatımdan çıktı; onu kısa süre önce Paris'te gördüm ancak. Yeri gelince bundan sözedeceğim.

Beni görmeye gelen, insanca bir sıcaklıkla bağlı olduğum başka kimsem yoktu. Za-

ten bütün geçmişim bana hatırlanmaya değmez gibi geliyordu artık — ve gerçekten de belleğimden siliniyordu. Sabahları piyano çalışıyor, kuyruklara giriyordum. Sobayı yakıyor, her zaman bulgur ve ringa balığından ibaret olan öğle yemeğimizi yedikten sonra bulaşığı kaldırıp temizleniyor, insan içine çıkabileceğim tek elbisemi giyip gidiyordum.

Orası sıcaktı. Orada bana yemek yediriyorlar, hayatın zor ama eğlenceli olduğunu söylüyorlar, arasıra bir armağan veriyorlardı. Başlangıçta biraz dalgın ve büyüleyici bir tatlılıkta olan Maria Nikolayevna saat yediye doğru neşelenip canlanıyordu. Bazan Pavel Fedoroviç eve biraz erken gelip salonun bir köşesine yerleşerek bizi dinliyordu. Ama genellikle o gelir gelmez yemeğe oturuyorduk. Bir haftanın sonunda, artık hayatlarını olduğu gibi biliyordum; ilk gün merakın ve kimbilir başka hangi duyguların beni böyle allak bullak etmesi şimdi gülünç geliyordu. Pavel Fedoroviç, dönemin gereksinim maddeleriyle ilgili yönetim bürolarından birinde çalışıyordu. Av etini, en nadide yiyecekleri, gerekli olan her şeyi buluyordu. İşinde «servet yaptığı» söylenemezdi, ama fazla titizlenmeyi gereksiz buluyor, rahat rahat, zevk ve bolluk içinde yaşamaktan hoşlanıyordu; iki yıl önce çok zengin olmuştu, hattâ inanılmaz derecede, tanıdığım herkesten, Mitenka'nın anne babasından bi-

le zengindi. Şimdi de kararlıydı, bolluk içinde yüzmek değilse de rahat yaşamak istiyor ve garip görünse de, beceriyordu. Yaşayışlarındaki en büyük değişiklik, her ikisinin de yavaş yavaş eski çevrelerini kaybetmiş olmalarıydı; yeni bir çevre de aramıyorlardı. Tahmin edilebileceği gibi eski dostlarının bazıları kurşuna dizilmişti, bazıları cezaevindeydi, birçoğu kaçmıştı, kimileri de Pavel Fedoroviç'in namussuzun teki olduğuna hükmederek ilişkilerini kesmişlerdi. Birtakım tiyatro oyuncuları, akrabalar, eskiden Pavel Fedoroviç'in yanında çalışan kişiler evlerine gidip geliyordu — ama kısa bir süre önce Maria Nikolayevna'nın parladığı «sosyete» yoktu artık.

Nisan başında, Maria Nikolayevna onlara taşınmamı önerdi. Moskova'ya gitmek için hazırlıklara başlamışlardı; ev, bir doğu ülkesinin konsolosuna satılmıştı. Petersburg'da geçirdiğim son hafta benim için tek bir gün gibi akıp gitti. Bana elbiseler, berbere gitmem için para vermişlerdi. Birden Maria Nikolayevna hayatımın her alanını kuşattı; beni sorgulamadığı konu kalmadı: Sabahları kaçta kalktığım, hangi yanıma dönüp yattığım, bana en iyi giden renk, birinin bana kur yapıp yapmadığı, Tanrı'ya inanıp inanmadığım... Kısacası, hiçbir savunmam olmadığını, benimle ilgili her şeyi —ona ilişkin duygularımı ve bu konuda ne düşündüğümü— öğrenmek üzere olduğunu

hissettim bir anda. Her yaptığını öyle azimli bir güçle yapıyordu ki, ona karşı koymak olanaksızdı. O akşam (gidişimizden iki gün önceydi) öyle bir haldeydim ki, en ufak bir şey ona nasıl dünyaya geldiğimi anlatmama, hıçkırıklara boğulmama neden olabilirdi. Sorularında fazla ileri gittiğini anladı (çeşitli şeyleri sorarken, birini sevip sevmediğimi de sormuştu, ben de hemen hayır demiş, çünkü Evgeni İvanoviç'in artık tümden unutulduğunu, son haftalarda annemden çok uzaklaştığımı ve bu koşullarda birini seviyorsam bunun kuşkusuz kendisinden, Maria Nikolayevna'dan başkası olamayacağını söylemiştim). Fazla ileri gittiğini ve bu konuşmayı noktalandırmak gerektiğini anladı. Ayağa kalkarak, «Gidip biraz şarkı söyleyelim, olur mu?» dedi.

Çok yoğun çalışabiliyordu, onun için ne «durum» ne de «hava» sözkonusuydu. Moskova konserlerine hazırlanıyordu. Gidişten bir önceki gece Petersburg'da son resitalini verecekti, bu da benim onunla ilk sahneye çıkışım olacaktı.

Daha sonra onlarca kez onunla birlikte sahneye çıktım, ama nasıl selâm vereceğimi, hangi yöne bakacağımı, onun ne kadar arkasında yürümem gerektiğini hiç bilemedim. Bir gölge gibi hızla, dinleyicilere bakmadan süzülüp başım öne eğik, yerimi alır, ellerimi klavyenin üzerine koyardım.

O, bundan başka bir şey düşünmüyor-

muş gibi gülücükler dağıtır, her yana bakardı: «İşte buradayım. İşte siz de buradasınız. Beni dinlemek ister misiniz? Sizin için şarkı söyleyeceğim. Sizi hoşnut etmek ne büyük zevk!»

Sanıyorum o gün Petersburg'da, o önümde, kuyruklu piyanonun yuvarlak girintisinde ayakta dururken düşüncelerini böyle okumuştum.

«Soneçka!» diye fısıldadı. Başlamam gerektiğini anladım önce, sonra da onun şarkıcı, benimse eşlik eden olduğumu, bunun onun deyişiyle «bizim» değil, onun konseri olduğunu, övgülerin ona ait olduğunu, mutluluğun ona ait olduğunu, benimse birileri tarafından dolandırıldığımı, işin en başından aldatıldığımı, Tanrı'yla Kader'in maskarası olduğumu anladım.

O kocaman salon doluydu. Ara verildiğinde, Maria Nikolayevna'nın soyunma odasını konservatuvarın ve Marie tiyatrosunun en seçkin kişileri doldurmuştu, gençler kapıları zorluyordu. Ben ağzımı açmadan duruyordum orada, arasıra Maria Nikolayevna gelenlerle beni tanıştırıyordu; çoğunu tanıyordum önceden, ama onlarla konuşmam uygun düşmez diye düşünüyordum, zaten onlara söyleyecek bir şeyim de yoktu. Biri beni kutladı, adımı tekrarlamamı rica etti, ama o sırada Pavel Fedoroviç yaklaştı, insanlar aynı anda bir şeylere gülüp konuşmaya başladılar.

Maria Nikolayevna korkmuş bir ifadeyle, «Soneçka, mendilim nerede?» diye fısıldadı. «Burnum ıslak gibi geliyor.»

Anlayışlı davranıp mendili aramaya koyuldum, iskemlenin altında bulup uzattım kendisine.

Annem oradaydı. Yüzünde mutluluk okunuyordu, çok duygulandığından burnu hafifçe kızarmıştı. Bir fırsat bulup fısıldadı:

«İlk parlak başarın bu Soneçka!»

Şaşkınlıkla baktım yüzüne: Hayır, benimle alay etmiyordu.

Saatler üç saat ileri alındığından ve nisan ayında olduğumuzdan gece oldukça aydınlıktı, eve döndüğümüzde geceyarısını geçiyordu. Yemek odasında, büfenin önünde tek başına ayakta yemek yiyen Pavel Fedoroviç'i, telefon eden Maria Nikolayevna'yı işitiyordum. Gece telefon bağlantısı zor kuruluyordu. Uzun süre bekledi. Sonra alçak sesle, çok alçak sesle konuştu. Odamda kıpırtısız duruyordum. Kulağımı kapıya dayayıp tek tek her sözcüğünü duyabilirdim, ama yatağımın üzerinde oturup hiç kıpırdamadım. Bir (ya da iki) âşığı olmasından bana neydi? Pavel Fedoroviç'in onları, karısını ya da âşıklarını öldürmesinden, Maria Nikolayevna'nın kendine bir şey yapmasından bana neydi? Ben, ben, ne yapacaktım hayatta? Ben, ben, niçin vardım bu dünyada?

Birden kapı açıldı, Maria Nikolayevna girdi:

«Hâlâ uyumadınız mı? İzin verin öpeyim sizi. Bu gece için teşekkür ederim.»

Elini tutup mırıldandım:

«Ne diyorsunuz Maria Nikolayevna, benimle ne ilgisi var?»

Ağzıma bir erik verip güldü.

Ertesi akşam saat sekizde Moskova'ya hareket ettik.

Annem, Mitenka, X'in torunu, az tanıdığım ya da hiç tanımadığım otuza yakın kişi gelmişti gara. Maria Nikolayevna başında beyaz deri bir şapka, omuzlarında beyaz bir tilki kürküyle vagon penceresindeydi. En sık baktığı erkeğin kim olduğunu görmeye çalışıyordum, ama annem gözyaşları içinde bir şeyler kekeliyor, sürekli ikimizin arasına giriyordu.

«Geri dön yavrucuğum,» diyordu, «sensiz ne yaparız? Parlak kızım, yetenekli kızım, mutlu ol! Tanrı Travin'lere sağlık versin, ne kadar iyiler! Dikkatli ol, çok çalış... Soneçka, yavrucuğum...»

Annemin mırıldandıklarını dinliyordum, ancak yarısını anladığım halde, son söylediklerinden bir şeyler duydum. «Anneciğim» dedim, «her şey yolunda gidecek, anneciğim, görüyorsun her şey ne kadar iyi. Niçin meraklanıyorsun? Merak etme. Kendine iyi bak anne.» Annem ağlıyor, beni kucaklayıp öpüyordu. Düdük öttü. Trenin platformuna zıpladım. O sırada bol şeritli askerî ceketli, belinde parlayan tabanca kı-

lıfıyla bir adam kalabalıktan öne çıkıp vagonun yanısıra iki adım atarak Pavel Fedoroviç'in pencereden uzattığı elini sertçe sıktı, Maria Nikolayevna'nın elini iki kez öpüp kasketini salladı. Herkes, şapkasını, mendilini sallıyordu, Mitenka bile. Askerî ceketli adam pencerenin dibinde iri adımlarla yürüdü.

«Moskova'da görüşeceğiz,» dedi.

«Yeter artık, ezileceksin,» dedi Maria Nikolayevna.

Adam tehdit eder gibi, «Moskova'da görüşeceğiz» diye tekrarladı.

Tren hızlandı, adam geride kaldı.

Pavel Fedoroviç bana döndü, «Senya o kadar şişmanladı ki yakında koşamayacak artık» dedi.

Maria Nikolayevna karşılık vermedi. Pencerenin önünde durup arkaya bakıyordu. Hangi yöne baktığına dikkat ettim; onu uğurlayanlara ve onların önünde durup kasketini sallayan Senya'ya değil, daha sola baktığını, uzun uzun, hüzünle baktığını farkettim...

Yanyana iki kompartımanımız vardı. Aynı vagonda bizim dışımızda yüksek Sovyet yetkilileri bulunuyordu. Moskova'ya görevle giden Pavel Federoviç onlarla hemen tanıştı. Önce onlar bizim kompartımanda bir şeyler içtiler, sonra biz onlarınkinde.

Alacalı, büyük bir şala bürünmüş olan Maria Nikolayevna, aralarından birine, ya-

rım saat boyunca, elinde dolu bir şarap kadehiyle önünde diz çöktürdü. Pavel Fedoroviç avcılık, Karaşan'ın ünlü silâh koleksiyonu, çarın boğa avı üzerine uzun, coşkulu bir konuşmaya dalmıştı. İnce yapılı, melek yüzlü, iri gözlü bir genç olan üçüncüsü, benimle içtikten sonra senli benli olmamız konusunda diretti. Korkuyordum, yine de kolumu koluna geçirip kadehimi bir dikişte boşalttım, bunun üzerine beni öpeceğini söyledi. İyice korktum. Sarhoş olduğumu ve beni öperse ona âşık olabileceğimi hissettim.

«Sana öpüşmeyi öğreteceğim,» diyordu, «bilmesen de önemli değil, ben öğretirim sana.»

Maria Nikolayevna kompartımanın öteki ucundan seslendi:

«O kadar çabuk olmaz o iş.»

Beni kucakladı, ağzımda tatlı, nemli bir şey hissettim.

Gece pencereye tırmanıyor, biri koridorda sendeliyor, biri beni rahatsız etmeden, çok ölçülü biçimde ellerimi öpüyordu; sonunda biri yavaşça kompartımanıma götürdü beni. Gece pencereye tırmanıyordu. Tren gecenin içine atılıyordu. Hayatın bana doğru tırmandığını, benim hayatın içine, bu kadife gibi yumuşacık bilinmezliğe atıldığımı hissediyordum.

Senya, Moskova'ya bizden iki hafta sonra vardı — onu herhalde bir sevgili nasıl beklenirse, öyle bekliyordum. Bu arada zaman kararlı ve hızlı, akıp gidiyordu, Moskova'da geçirilen her gün, hayata bir yenilik getiriyordu.

Maria Nikolayevna'nın Spiridonovka caddesinde oturan kızkardeşine inmiştik. Bu konağın zemin katı devletin yönetim bürolarından birine aitti, birinci katta da on beş kişi kadar yaşıyordu, hepsi ailedendi. Tek yabancı bendim. Daha vardığımız ilk gün, birtakım lâubali baylar ziyaretlerine başladılar; Maria Nikolayevna'nın ne zaman, nerede şarkı söyleyeceğini, ne söyleyeceğini sormuyorlardı. Sanki ona el koyar, emir verir gibiydiler; kuşkusuz kibarca, ama itiraz kabul etmeden. Bir gün kapının önünde bekleyen kamyona binip Kremlin'de bir toplantıya katılması, bir başka gün (ve mutlaka o gün) belirli parçaları filarmoni salonunda söylemesi, sonra, gelecek kış için Bolşoy'la bir sözleşme yapmayı kabul etmesi gerekiyordu. Evden hemen hiç çıkmayan (görevinin uydurma olduğu ortaya çıkmıştı) Pavel Fedoroviç bir gün dedi ki:

«Sonbaharda değil, şimdi kaçıp gitmeliyiz. Böyle nasıl yaşarsın?»

Maria Nikolayevna güvenle baktı kocasına ve anladık ki ertesi günden tezi yok, yalancı belge çıkarmak işine girişecekti.

Bu «el koymalar» dışında, Moskova'da bir şey daha öğrendim; başkasına ait bir ünün, övgünün ne olduğunu tam olarak öğrendim, hattâ biraz da alıştım. Maria Nikolayevna da bana soluk aldırmıyordu. Bazan ısrarlı hayranlarıyla görüşmeye gönderiyor, bazan da iş için bir yerlere gitmemi rica ediyordu. Bir keresinde, bir akşam yemeğinde, sanırım ikinci konserinden sonraydı, sofrada Lunaçarski'nin yanında oturması gerekiyordu, son dakikada kendi yerine beni oturttu. Lunaçarski kızardı, hiçbir şey demedi, ama yemeğin sonunda dili çözüldü.

Yüzüme bir şarap buğusu soluyarak sordu: «Kadın mısınız, genç kız mı? Söyleyin, kadın mısınız, genç kız mı?»

Kekeleyerek, genç kız olduğumu itiraf ettim. Bunu sofradaki herkese duyurdu, gözünün kenarında bir damla gözyaşı belirdi, yerlere kadar eğilip beni selâmlamak istedi, ama Pavel Fedoroviç tam zamanında araya girdi.

Ne yana dönsem hep bir başkasının parlak başarısı, bir başkasının güzelliği, bir başkasının mutluluğuyla karşılaşıyordum. İşin en acı yanı da, bunları hakettiğini bilmemdi; sahnede farkedilmeden piyano ba-

şında ya da soyunma odasında Maria Nikolayevna'nın ardında değil de onu alkışlayan, çıkışta sanatçıların kapısına koşup görmeye çalışan kalabalığın içinde olsaydım, ben de ona aynı coşkuyla bakacak, herkes gibi onunla konuşmak, eline dokunmak, gülümseyişini yakından görmek isteyecektim. Oysa bu durumda bir tek hayalim vardı — bu güçlü varlığın zayıf noktasını yakalamak, onun gölgesi olmak canıma yettiği anda hayatını elimde tutabilmek.

Pavel Fedoroviç'le ilişkisi sık sık şaşırtıyordu beni. Bir sırrı olduğu kuşku götürmezdi, buna karşın ilişkileri kusursuzdu. Kocası onu bir insan ne kadar sevebilirse, öyle seviyordu. Altı yıldır evliydiler. Karısının her sözü, her düşüncesi onun için her tür yargının ötesinde, üzerindeydi. Maria Nikolayevna hayatıydı onun. Karısı da bütün bu duygularına aynı bağlılıkla karşılık veriyordu. Bana gelince, onu ihanet anında yakalamak için Senya'yı bekliyordum. Ve günün birinde, bir sabah vakti Senya doğrudan gardan bize geldi.

Maria Nikolayevna, yeni yıkadığı saçlarını havluyla kurulamayı sürdürerek, «Kasketini çıkarsana, başında kasketle içeri girme kabalığı nereden çıktı?» dedi. «Petersburg'dan ne haber?»

Odadan çıkıp kapının ardında durdum. Ama konuşmaların tonu hemen alçaldı. Senya'nın mahmuzları iki kez şıkırdadı. Pa-

vel Fedoroviç eve döndüğünde, heyecanımı neredeyse gizlemeyerek, Maria Nikolayevna'nın bir konuğu olduğunu söyledim. Kapı aralığından içeri bakıp hemen kapıyı kapadı.

«Binici pantolonu giymiş,» dedi. «Senya' dır bu. Her şeye karşın geldi, salak! Neyse bırakalım kozlarını paylaşsınlar.»

Çocuk odası boştu, orada oturduk. Aradan yarım saat geçti. Pavel Fedoroviç bana bazı belgeler gösteriyor, gelecek hafta, güneye doğru çıkacağımız yolculukta kullanacağımız adları ezberletiyordu. Ben alabildiğine heyecanlı, kaygılıydım; onun son derece sakin olmasını tuhaf karşılıyordum. Birden birileri antreye çıktı. İki kişinin ayak seslerini duyduk, ama ne Maria Nikolayevna, ne de konuğu tek söz söylemediler. Senya sokak kapısını sertçe çekti.

Maria Nikolayevna odaya girerek, «Hâlâ birtakım çılgınca umutları vardı,» dedi. «Ne kadar üzücü, On beş yıldır süren güzel bir arkadaşlık, neşeli bir adam, aklı başında. Gel gör ki benim için böyle biri yok artık.»

Oturdu. Pavel Fedoroviç sordu:

«Acımasız davranmadın ya?»

«Biraz öyle yaptım,» dedi; sonra dirseklerini koltuğa dayayarak düşüncelere daldı.

Kollarım iki yanıma sarkmış, pencerenin yanında, ayakta duruyordum. Onlara

doğru atılmak, beni kovun demek geçiyordu içimden.

«Benim de önemli, çok önemli haberlerim var,» diye söze başladı Pavel Fedoroviç. «Her şey hazır, sanırım çok yakında hareket edeceğiz.»

Maria Nikolayevna başını kaldırdı.

«İğrenç Moskova,» dedi. «Kuzeye olmuş, güneye olmuş benim için farketmez. Yeter ki gidelim buradan.»

Beş gün sonra yola koyulduk. Yolculuğumuz gizlerle, tehlikelerle doluydu, çok paraya ve mücevhere maloldu ve bir aya yakın sürdü — ama en olağandışı anlarda bile aynı türden başka yolculuklara çok fazla benziyordu. Başımızdan geçen olaylar sırasında, bitlenmek, iç çamaşırlarımıza kadar soyulmak, dinamitle havaya uçurulmuş bir demiryolunda kalmış bir hayvan vagonunda saklanmak yalnızca bizim yazgımız diye düşündüysek de, Rostov'a vardığımızda, onlarca, yüzlerce insanın aynı olayları yaşadığını ve herkesin paylaştığı bu bolluk ve neşe ortamında kimsenin artık geçirilen olaylara kafa yormadığını öğrendik. Bir otelde daire tutmuştuk. Pavel Fedoroviç birkaç günde milyonluk bir iş çevirdi, Maria Nikolayevna çalışıyor, kendini kanıtlıyor, parlıyordu... Bense... hayatımda ilk kez âşık olmuştum. Filipof'a, pasta yemeye gidiyorduk birlikte. On sekiz yaşındaydı, üniversite bi-

rinci sınıftaydı, çılgınlığı ağlatacak kadar duygulandırıyordu beni.

İlişkimiz alışılagelmiş tüm özellikleri taşıyordu: «Savaşa katılırsam, ağlar mısınız?» «Hayatta çok acı çektim, anlamamam olanaksız.» «Bana sonuna kadar bağlı kalamayacaksanız, açıkça söyleyin.» — olağanüstü tatlı ve tümüyle anlamsız, beni son derece mutlu bir uyuşukluğa sürükleyen sözler.

Bu ilişkimi evdekilerden gizlemiştim. Her zamanki çalışkanlığımı, uysallığımı sürdürüyordum. Maria Nikolayevna her gün çalışıyordu; geceleri, özellikle hayır derneklerinin gecelerinde şarkı söylüyordu. Orada da soluduğu hava kadar doğal bir başarıyla çevrelenmişti. Ben, üniversite birinci sınıf öğrencisi sevgilimle evleneceğimi, Travin'lerden ayrılacağımı —önceden haber vermeden, vedalaşmadan— kendi hayatımı yaşamaya başlayacağımı, bir çocuk doğuracağımı ve bana bu kötü oyunu oynayan müziği bırakacağımı düşünüyordum. Bu düşünceler beni neredeyse mutlu kılıyordu.

«Soneçka, gelin şuraya oturun biraz» dedi bir gün Maria Nikolayevna, «siz benim arkadaşımsınız, değil mi, sizinle açık konuşabilirim.»

«Evet, Maria Nikolayevna,» deyip gösterdiği yere oturdum.

«Gözlerime bakın. Bir süredir bakışları-

nız değişti. Sanki sertleşti... O arsız çocuğu bırakın artık. Gülünç biri.»

Donup kalmıştım.

«Çocuksu, aptal, çirkin ya da başka bir şey olsa neyse. Ama sizinki gülünç. Kİmbilir neden, ama ona bakıp da gülmemek elde değil.»

«Nereden... biliyorsunuz?»

«Bilinecek bir şey yok. Aşk olabilir mi bu?»

«Evleneceğiz,» demeyi becerebildim.

«Olamaz! İşte bu tam komedi olurdu. Biliyor musunuz, telgrafçı olacak o.»

«Neden telgrafçı olsun? Hukuk fakültesinde okuyor.»

«Farketmez, yine de telgrafçı olacak. Hayatı boyunca da diş ağrısı çekecek.»

(Gerçekten de kısa bir süre yanağı şişmişti.)

«...kolkola girip gezdiğinizde de...»

«Maria Nikolayevna, yapmayın!»

«Niçin? Hayat böyle. Tanrı evreni kusursuz yaratmıştır, öyle değil mi?»

Hiçbir şey söylemeden oturduğum yerde kaldım. Bana, bu tüysüzle görüşmenizi engelliyorum deseydi, ya da buna benzer bir şey söyleseydi daha iyiydi. Evet, onun karşısında herkes zavallıydı, herkes gülünçtü.

«Ayrıca biliyorsunuz, yakında gidiyoruz.»

«Nereye?»

Yaklaştı, bir elini omzuma koyup baktı — bana değil, eline.

«Yurtdışına,» dedi, ancak duyulabilen bir sesle, sanki duvarlar işitebilirmişçesine.

Ve böylece üniversite birinci sınıftaki sevgilimi bir daha görmedim. Onunla yaşadığım maceranın, daha Petersburg'dayken girdiğim yoldan bir sapma olduğunu anladım birden, hayatımda Travin'lerden başka kimse olmaması gerektiğini anladım. Yeniden gözlemeye ve kulak kabartmaya koyuldum, ama bana gerekli hiçbir şey çıkmıyordu karşıma.

Gerçekten de sonbaharda Rostov'dan ayrılıp Novorossisk yoluyla Konstantinopolis'e vardık. Pavel Fedoroviç sayesinde hayatımız hafif ve dertsizdi, ikinci yolculuğumuz birincisi kadar tehlikeli ve karmaşık değildi, ama göçebelik hayatım ancak 1920'de sona erdi, tam bir yıl sürmüş ve beklentilerime yanıt vermemişti. Travin'lere alışmıştım, onların ailesinin bir üyesi olmuştum, Maria Nikolayevna'nın ilk dinleyicisi ve aynı zamanda da kölesiydim. Beni uzun süre kaygılandıran o giz bulutu, yolunda gitmeyen bir şeyler bulutu, zamanla Pavel Fedoroviç'le Maria Nikolayevna'nın üzerinden kalkmıştı bütünüyle; ama bir gün gelip bulutun yeniden çökeceğini ve o kadar öğrenmek istediğim her şeyi öğreneceğimi biliyordum.

Böylece, üçüncü yolculuğumuz 1920 yılının ilkbaharında sona erdi — Paris'teydik.

Yağmur yağıyordu, hatırlıyorum, akşam saatleriydi, arabanın penceresinden sokakları, yayaları seyrediyordum — Travin'lerin karşısında, açılır kapanır bir iskemlede oturuyordum. Maria Nikolayevna yorgun görünüyordu. Regina otelindeki odamda ilk günler gördüğüm rüyaları, Maria Nikolayevna'nın *Le Petit Parisien*'deki resmini hatırlıyorum. Sanki dünmüş gibi hatırlıyorum, açık seçik. Ve bir kez daha —aynı yıl içinde kaçıncıydı bu— hayat yeni baştan başlıyordu, coşkun, rengârenk, cömert. Travin'lerin eski dostlarına kavuştuk; eğlenceler, geceler, restoranlar. Yaz geldi — Maria Nikolayevna yazlığa, dağa taşındı. Kısa bir süre sonra Pavel Federoviç de onun yanına gitti. Ben kentte dolaşıyor, Napolyon'un mezarını, kiliseleri geziyordum, yeterince param vardı. Sonra beni de güneye aldırdılar. Eylülde Paris'e döner dönmez işler bütün yoğunluğuyla başladı; Pavel Fedoroviç ticarete atıldı, Maria Nikolayevna konserlere hazırlanmaya koyuldu. Bir emprezaryosu vardı, açgözlü, kurnaz, ama çok sevimli bir adamdı, fıkralar anlatır, övgüler yağdırır, her türlü yardımı yapardı.

Sonbahar yaklaşıyordu...

O gün evde tek başımaydım. Artık bir evimiz vardı. Travin'ler bir yere öğle yemeğine gitmişlerdi, hizmetçi izinliydi.

Kapı çalındı.

Piyanoda yeni bir parçayı çözüyordum, kim olabileceğini düşünmeden gidip kapıyı açtım.

Uzun boylu, çok uzun boylu, genç sayılabilecek, fötr şapkalı, kaliteli ama oldukça yıpranmış paltosuyla bir adam girdi içeriye. Elinde eski, modası geçmiş bir baston vardı.

Salonun kapısı açıktı. Koyu kestane saçları, uzun ve düz bir burnu, küçük bir bıyığı olduğunu farkettim. Bakışı neşesiz, cansızdı.

«Maria Nikolayevna Travina burada mı oturuyor?»

«Evet.»

«Evde mi?»

«Hayır, yok.»

Rahatlamış gibi derin bir soluk aldı.»

«Yakında gelir mi?»

Beni hizmetçi sanıyordu.

«Sanmıyorum.»

«Pavel Fedoroviç de yok mu?»

«O da çıktı.»

«Birlikte mi dönecekler?»

«Öyle sanıyorum.»

Bir şey söylemeden durdu. Sonra cebinden kalem kâğıt çıkarıp bir şey yazdı.

«Bu benim telefon numaram,» dedi. «Alın. Hanıma verin.» 'Hanıma' sözcüğünü iyice vurguladı. «Ber'in, Andre Grigoryeviç

Ber'in geldiğini söylersiniz. Unutmazsınız, değil mi?»

Bunları söyleyip elime iki frank sıkıştırdı.

Parayı alıp teşekkür ettim, elimden geldiğince inandırıcı olmaya çalışarak, «Hayır, unutmam, hiç merak etmeyin,» dedim.

Gittiğinde oracığa, antredeki kadife tabureye oturup ağlamaya başladım. Kendime acıdığımdan belki, belki de o gün gizlenen şeyin başlangıcına yaklaştığım için sevinçten.

Biraz sonra Maria Nikolayevna'ya Ber'in geldiğini söylemem gerekeceğini biliyordum. Aylardır tümden unuttuğum ve yeryüzündeki varlığını ancak bir köpek içgüdüsüyle sezinlediğim Ber. Travin'lerde çalışmaya başladığım ilk akşam, Liteinaya caddesindeki posta kutusuna attığım mektup bu adama yazılmıştı. Şimdi Paris'teydi. Bizi izlemiş miydi? Kesinlikle izlemediğinden emindim. Kuşkusuz kuzey yoluyla ayrılmıştı Rusya'dan, işte buradaydı şimdi de, ve bir yıllık aradan sonra Maria Nikolayevna'nın hayatında ilk kez boy gösteriyordu.

«Yetmedi mi artık?» diyordum kendi kendime. «Hasta mısın? Ne istiyorsun, bu kadar güvenerek seni de içine aldıkları bu hayatı niçin yıkmaya çalışıyorsun?» Dar bir aynanın iki kenarına ellerimle tutunmuş, sanki hiç bu kadar yakından görmemiş gibi yüzüme bakıyordum. Baktıkça, sanki aynadaki kişi ben değilmişim de, aynanın dibinden bana bakan ötekiymiş gibi geliyordu. Evi ateşe vermeye kararlı birinin gözlerine sahipti sanki. İri, solgun, damarlı

elinde dumanı tüten bir fitil tutuyordu belki de.

«Fitil mi? Ne fitili bu böyle?» Aynadan, arkamda gülen bir yüz gördüm. Maria Nikolayevna sessizce odaya girmişti. «Pavel Fedoroviç at yarışlarına gitti, ben döndüm. Rica etsem ütüyü prize takar mısınız? Bu akşam için ütülenecek bir giysim var. Dora nerede?»

«Ben ütülerim Maria Nikolayevna. Dora çıktı.»

Odanın ortasında, ayakta duruyorduk. Işığa karşı durduğunu, yani yüzündeki hiçbir hareketi benden gizleyemeyeceğini görünce parmaklarımı gevşetip Ber'in telefon numarasını uzattım.

«Sizi görmeye bir bay geldi, telefon etmenizi istedi.»

«Of,» deyip oturdu.

«Ne istiyormuş? Kimmiş? Belki Pavel Fedoroviç'i aramıştır.»

«Hayır, sizi aradı. Andre Grigoryeviç Ber.»

Tamam, yeter artık! Yüzü sarardı. Yeter. Gerisi seni ilgilendirmez. Bembeyaz oldu, birazdan fenalaşacak. Hoşnut musun? İşte, fenalaşıyor.

Ama Maria Nikolayevna fenalaşmıyordu, sendelememişti de, bana öyle gelmişti yalnızca; başını eğmekle yetindi. Kâğıdı alıp okudu, düşünceliydi. Ben ayakta bekliyordum.

«Ütü,» dedi bana bakmadan, «Soneçka rica etmiştim...»

Mutfağa gidip ütüyü prize taktım. Evde çıt çıkmıyordu.

Birden gür sesiyle bağırdı: «Ütü ısınırken, Soneçka! Lütfen şu numarayı arayın.»

Birlikte telefona gittik.

«Bu Bay Ber'i isteyin, geldiğini bana haber verdiğinizi, ama bugünlerde çok dolu olduğumdan, çok işim olduğundan, onu kabul edemeyeceğim için özür dilediğimi söyleyin. Bir boş vakit bulduğumda onu arayacağımı da söyleyin.»

Yanakları kıpkırmızı olmuştu, gözleri parlıyordu, sesi onu ele vermek üzereydi.

Numarayı çevirdim, Ber'in evde olmadığını söylediler. Bunu beklemiyordu, soğukkanlılığını yitirdi, kalın bileziğini çıkarıp takmaya başladı. Mutfağa gittim.

Yarım saat sonra beni çağırdı; akşam yemeğinden önce biraz şarkı söylemek istiyordu.

Piyanonun yanında ayakta durup garip garip bana bakarak, «Ne dersiniz Soneçka?» dedi. «Telefon numarasından birinin adresini bulmak istesem, öğrenebilir miyim?»

«Sanırım öğrenilebilir.»

«Yok yok, Ber'inkini değil! Ah, ne kadar kötü niyetlisiniz, kuşkusuz Ber'i düşündünüz. Hayır, genel olarak soruyorum.»

«Sanıyorum adreslere göre düzenlen-

miş özel bir telefon rehberi var. Regina'da kaldığımız sırada görmüştüm.»

«Özel mi? Bende yoksa ne olacak?»

«O zaman rehberdeki numaralara tek tek bakmanız gerekir — bir milyon numaraya.»

«Bir milyon var mıdır? Kaç saatimi alır bu iş?»

Nereden bilebilirdim? Aklıma bir şey takılmıştı: Ber'in ziyaretinden Pavel Fedoroviç'in yanında söz etmememi rica edecek miydi? Ama işte Pavel Fedoroviç gelmiş (her zamanki gibi neşeli ve çok para kazanmış olarak) ve Maria Nikolayevna bana bir şey söylememişti.

Ama ona da bir şey söylemedi.

«Kimse gelmedi mi?» diye seslendi antreden.

«Kimse gelmedi, Pavel Fedoroviç,» dedim. Maria Nikolayevna'nın bana minnettar bir bakış fırlatacağını düşünüyordum, ama o başını bile çevirmedi.

Ertesi sabah isteği üzerine Ber'i telefonla arayıp mesajını ilettim. Maria Nikolayevna almaçtan Ber'in sesini dinliyordu. Ber söylediklerimi tekrarlatıp teşekkür etti. Aynı günün akşamı, Maria Nikolayevna normal kulüplerin tersine kadınların da (kuşkusuz gizlice) kabul edildiği bir kumarhaneye kendisini götürmesi için Pavel Fedoroviç'i kandırdı. Gece geç döndüler.

Maria Nikolayevna odama girip beni uyandırdı.

«Böyle bir durumda uykulu Sonya'yı rahatsız edebiliriz. On sekiz bin kaybettim, ama Pavel Fedoroviç beni azarlamak şöyle dursun, avuttu bile (bir de 'kupetz' derler ona!) Sonra kaybettiklerimi geri aldım, hattâ bir de üzerine yedi bin kazandım. Kumar oynamak kolay değil! Şarkı söylemek gibi değil! Şarkıyı herkes söyler!»

O kadar güzel, o kadar neşeliydi ki, Pavel Fedoroviç'le ben onu nasıl yatıştıracağımızı bilemiyorduk. Üçümüz de gün ağarıncaya kadar uyumadık. «Ona 'kupetz' diyorlarmış! Kim demiş!» diye düşünüyordum. «Travin'in bir 'kupetz' olduğunu söylemeye kimin hakkı olabilir?»

Ama Pavel Fedoroviç'te, kendi çevresinden olmayan kişileri rahatsız edebilecek bir şeyler vardı, bunu anlıyordum.

Son bir yıl boyunca görünüşünü tepeden tırnağa değiştirmişti. 'Tüccar' biçimi saçlarını kestirmiş, Avrupalılar gibi yandan ayırmaya başlamıştı; çizme yerine kaliteli ayakkabılar giyiyor, kışın da açık gri tozluk kullanıyordu. Çamaşırları, kravatları, takımları — hepsi kusursuzdu; elleri artık bakımlıydı, yüzü daha yuvarlaktı, kısa, kıllı serçe parmağına pırlanta taşlı bir yüzük takmıştı. Konuşmadığı, hareket etmediği zaman, bacaklarını uzatmış, biraz belirmeye başlayan göbeğini şişirmiş, purosunu içerek

koltuğunda oturduğunda, kusursuz, kibar bir bay, saygıdeğerlik çerçevesinde her özelliğe sahip bir centilmen gibi görünüyordu.

Ama konuşmaya ya da yürümeye başlamasıyla, neşeli bir bayağılığın, hayvanca bir basitliğin açığa çıkması bir oluyordu. Hayatta en çok hoşlandığı şeylerin, güzel yemekler yemek, zenginlere yaraşır biçimde içmek, ufak bir şekerleme yapmak, kendi deyişiyle «bir kumarcık çevirmek», Maria Nikolayevna'yla caka satmak olduğu belliydi (bu bazı arkadaşlarının yüzlerini buruşturmalarına neden olsa da Maria Nikolayevna'yı hiç rahatsız etmiyordu). Maria Nikolayevna, bir erkeğin tam böyle olması gerektiği görüşündeydi: Zevkleri biraz kaba, hayatta sağlam ve oturmuş, hiç ihtiyacı olmayan kişilerde uyandırdığı izlenimin iyi mi kötü mü olduğuna aldırmayan bir erkek. Birgün bana aşağı yukarı şunları söyledi:

«Erkeğin yüce düşüncelerde kendini kaybettiği, uçtuğu, çevresindeki şeyleri görmediği, gördüğü her su birikintisine bastığı, iskemleye oturayım derken yere düştüğü, çay peçetesine burnunu sildiği, öte yandan kadının bütün hesapları kafasında yaptığı, şunun fiyatı ne kadar, lastik çizmeler su mu alıyor, ah! yarın kirayı ödeme günü ve daha bilmem ne diye düşündüğü çiftler bir anlamda doğadışıdır, kabul edilemezdirler. Erkek serinkanlı olmalı, gerektiğinde

öne geçmek için yanındakini itmeyi bilmelidir. Kadınsa —belki bir kuş gibi olması gerektiğini düşünüyorsunuzdur— hayır, hiç de değil. Eğer bir yeteneği, ya da bir ruhu varsa, kurtulmuş demektir.»

Birgün bunları söylemişti bana. Bir akşam tek başına sokağa çıktığında —hiç yapmadığı bir şey— bu sözlerini hatırladım ve havalarda uçan, saf, geri zekâlı gibi davranan bir erkeği aldatmak ne kadar kolaysa, sağduyulu, kaba kişiliğiyle yaşamayı seven, mutlu olan birini aldatmak da o kadar kolay, diye düşündüm.

Akşam sokağa çıktı. Pavel Fedoroviç kulübündeydi. Nereye gittiğini söylemedi. Erken döndü, saat on bire doğru, pek uzağa gitmiş olamazdı; belki Boulogne ormanında bir araba gezintisi yapmış, belki de terzi yanında çalışan genç kızlar gibi köşedeki kafede oturmuştu. Odasına gitti. Genellikle o saatte uyumazdım, ama o gece kendimi pek iyi hissetmediğimden uzanmıştım. Geldiğini duyunca üzerime sabahlığımı geçirip yatağına çay getirmemi ister mi diye sormak için keçe terliklerimle odasına koştum. Kapıyı tıklattım, içeriden ses gelmeyince sessizce içeri girdim. Maria Nikolayevna tuvalet masasının önünde bir iskemleye oturmuş ağlıyordu.

Ne yaptığımı bilmeden, kendim de ağladığımı farkederek, vahşî bir güçle ona doğru atıldım. Elini tuttum, öbür kolumla

sarıldım ona ve elbisesini gözyaşlarımla sırılsıklam ıslattım. Eliyle yüzünü kapadı. Yüreğim parçalanıyordu, hiçbir şey yapamıyordum. Sonunda yüzümü uzaklaştırdı, gözlerime baktı. Artık söyleyeceğini... daha fazla gizleyemeyeceğini hissettim. Ah, nasıl istiyordum, nasıl istiyordum! Ama yalnızca gülümsedi.

«Gidip çay içelim,» dedi, «her şey yolunda girecek.» Kocaman pembe bir pomponu yaşlı gözlerime ve kendininkilere dokundurdu.

Bir saat sonra, tek başıma odamdaydım. İşte, ağladı. Yeter bu kadarı. Düşlediğim şey bensiz gerçekleşti. Ağladı, acı çekiyordu, mutlu değildi.

Ama ertesi gün —özellikle yoğun ve hareketli bir gündü— onu öylesine sakin, dengeli, pırıl pırıl görünce gözlerime inanamadım. Akşamın üzerinden vakit geçtikçe, kuşkum da artıyordu — yalnızca gözyaşlarını mı gördüm? Belki de gözyaşı falan yoktu, yalnızca yorgunluktu belki. Belki de büsbütün başka şeylere, Ber'le, Pavel Fedoroviç'le hiç ilgisi olmayan şeylere ağlıyordu. En çok sevdiği bileziğini mi kaybetmişti yoksa, ya da Moskova'daki ailesinden kötü haberler mi almıştı?

Bir hafta sonra Gaveau salonunda bir konser verdi.

Bana mavi, dekolte bir elbise diktirmişlerdi; kuaför seyrek, kuru saçlarıma bi-

raz canlılık, parlaklık kazandırmaya çalışmıştı. Maria Nikolayevna beyaz elbisesi, başını çepeçevre dolaşan siyah saç örgüsüyle olağanüstü güzeldi. O dönemin en son modasına göre, elbisesi iliklenmiyor, dolanıp düğümleniyordu, buna çok gülüyordu. Arabada giderken Pavel Fedoroviç'e, «Düşünebiliyor musun,» diyordu «senin takımın da böyle zarf gibi dolansaydı? Ne derdin?»

Tozlu soyunma odasında bizi çiçeklerle karşıladılar. Sakalı o gün neredeyse maviye boyanıp bir yana burulmuş olan emprezaryo, Travina'yı görünce bir çığlık koyverdi. Sonra beni farketti.

«Ne kadar... gençsiniz!» diye bağırdı coşkuyla. Evet, gençtim. Ama hakkımda daha fazla bir şey söylenemezdi.

Sonunda sahneye çıktık. O önde, ben arkada, salondakiler gibi bana değil, ona bakan, sahne üzerinde birinci sıradaki insanlar.. Hep ezberden çalardım. Düşündüm ki, notaya bakarak çalsam, benim arkamda da biri olurdu, örneğin pembe elbiseli bir genç kız, yanımda bir iskemleye oturup sayfaları çevirirdi. Yani ben Maria Nikolayevna'nın yanında neysem, o da benim yanımda aynı konumda olurdu. Ama ezberden çalıyordum ve yalnızca iki kişiydik. Sahnede iki kişiydik, salonda da iki kişiymişiz gibi geliyordu bana. Pavel Fedoroviç'in sağdaki ilk locaya, dostlarının yanına gittiğini biliyordum. Salon tıklım tıklımdı. Yine de

salonda iki kişiymişiz gibi geliyordu bana. Bu duygu kuşkusuz olsa olsa bir dakika sürdü; alkışların bittiği ve benim birden en ön sırada oturan Ber'i gördüğüm ana kadar.

Maria Nikolayevna'ya bakıyordu; yüzü gömleği kadar beyazdı. Şimdi artık üç kişiydik. İlk akoru çaldım. Maria Nikolayevna salonun üzerinden boşluğa bakıyordu. Ama Ber'in orada olduğunu bildiğini tahmin ettim. Bakmasa da görebilirdi onu.

Kış geldi. Birinciden sonra iki konseri daha oldu. Maria Nikolayevna Aralık ayı için iki öneri aldı — biri Amerika'da bir dizi konser, öbürü de Milano'da La Scala konseri için. Artık çevresinde o kadar çok insan vardı ki, ancak sabahları, öğle yemeğinden önce, bazan giyinmeden yaptığı çalışmalar sırasında başbaşa kalıyorduk. Pavel Fedoroviç'le ancak gece geç saatte, tiyatrodan, restorandan ya da arkadaşlarından döndükten sonra yalnız kalıyorlardı. Eskisi gibi üçümüz bir arada hiç olamıyorduk.

Çok sayıda eski tanıdık türemişti çevrede: Pavel Fedoroviç'le aynı türden işadamları, kadın oyuncular, sosyete kadınları, yaşlanan bir gençlik, hattâ yabancılar.

Öğle yemeğinde mutlaka bir konuk, akşam yemeğinde de, Travin'ler evde yiyorsa, beş altı konuk olurdu. Bazıları her gün gelir, bazıları değişirdi. Bazan kim olduklarını, adlarını bile bilmezdim. Moskovalılar çıkmıştı ortaya (Pavel Fedoroviç Moskovalı'ydı); o yıl Paris'e çok gelen olmuştu ve Travin'lerin evi en çok sevdikleri yerlerden biriydi.

Bazı geceler Pavel Fedoroviç'in çalışma odasında büyük kumar döner, aşağı yukarı

sabahın sekizine dek oyun sürerdi. Antrede vedalaşanların kalın, kısık sesleriyle uyanırdım; bütün eve tabaka halinde yayılan sigara dumanı sonunda benim odama sızardı. Pavel Fedoroviç sessizce banyoya girer, sonra bir divanın üzerine kıvrılır, saat bire kadar uyuyup öğle yemeğini yedikten sonra bürosuna giderdi — Rus odunu, petrolü, kömürü ve altını alıp satmaya — kısacası artık varolmayan, ama varolduğunu görmek istediği şeylere; bir zamanlar Petersburg'da gereksinim maddeleri denetimiyle görevliyken, ancak kendine ve altındaki birkaç kişiye yeten petrol, kibrit ve tuz hisseleri üzerinde söz sahibi olduğu dönemdeki gibi. Yine yaptığının dürüstçe olup olmadığını, vicdanlı olup olmadığını düşünmüyordu. Hayat hızlı ve bulanık, akıp gidiyordu. Bu bulanık sularda yol alıyordu Pavel Fedoroviç.

Evde her gün yeni birileri vardı: gençler, yaşlılar, zenginler, bir işte bütün servetini batırmış olanlar, çoğu güzel olan kadınlar, Travina'yı (içtenlikle ya da yalandan) tanrıça gibi gören erkekler; ama bütün bunların arasında, Maria Nikolayevna'nın o kadar kolaylıkla eve çağırabileceği kişiyi — Andre Grigoryeviç Ber'i hiç görmedim. Bundan da, Pavel Fedoroviç'in Ber'i tanıdığı, Ber'in bu nedenle tıpkı Petersburg'da olduğu gibi burada da Travin'lerin evine gelemediği sonucunu çıkardım.

Açıkça anladım ki, Ber bir yıldan uzun bir süredir Maria Nikolayevna'nın hayatında belirli bir rol oynuyordu ve bu rolü Pavel Fedoroviç başından beri öyle iyi kavramıştı ki, Ber'in Travin'lerin evine gitmesi yasaklanmıştı — öyle olmasa, birbirlerini tanımasalar; ya da Pavel Fedoroviç hiçbir şeyden kuşkulanmamış olsa, Ber de öteki erkekler gibi rahatça eve gelip giderdi. Yavaş yavaş anladım ki daha Petersburg'dayken Ber Maria Nikolayevna'nın sırrıydı ve şimdi de Ber'in Paris'te olduğunu Travin'e söylememişti. Maria Nikolayevna suskundu. Çok suskundu. Başkalarının konuşup gürültü etmelerinden, çevresinde gülüşmelerinden, neredeyse hiçbir şey söylememe fırsatını kendisine tanımalarından hoşnut görünüyordu.

Ber bir daha ne telefon etti, ne de eve geldi. Maria Nikolayevna'nın günleri müzikle, gezmeyle, terzi ve güzellik enstitüsü seanslarıyla doluydu — onunla buluşmaya ne zamanı, ne de olanağı varmış gibi görünüyordu, buna karşın görüştüklerinden emindim. Neden? Elimde hiçbir kanıt yoktu. İlk konserde en ön sırada oturuyordu, kulise gelmemişti, ikinci ve üçüncü konserlerde kendisini görmedim. Bir gün Maria Nikolayevna, aldığı bir mektubu derhal, kendi elleriyle, hiç ateş yakılmayan (baca kapalıydı sanırım) şöminede yaktı; küller bütün evin içinde uçuştu. Hemen hiç aksat-

madan, gündüzleri dışarı çıkıyordu, uzun süreliğine değil, ama ne olursa olsun çıkıyordu. Sessiz biri olmuştu, arasıra yüzünden bir kaygının gölgesi geçiyordu. Sonunda hem Milano, hem de Amerika konserlerini geri çevirdi.

Pavel Fedoroviç'in şaşkınlığını gördüğümde, «Ber Paris'te de ondan!» diye bağırmak geçti içimden.

«Ama niçin Maşa? Hep düşlediğin şey bu senin. İyi düşün... Canın istemiyor mu?»

Maria Nikolayevna başını iki yana salladı. O sırada orada bulunan «yakınlarımız» — yani bize büsbütün yabancı dört bay — haykırıştılar.

Pavel Fedoroviç'in çalışma odasına gittim, bir kitaba bakıp beni bu kadar etkileyen şeyi düşünerek uzun süre orada kaldım. Amerika, Milano, işte Rusya'dayken varmak istediği nokta buydu ve aşk uğruna ondan vazgeçiyordu. Sevdiği erkeğin, onun peşinden Paris'e gelen erkeğin yanıbaşında, onunla birlikte olmak istiyordu. Birlikte olmak. Ne annem, ne de ben, biriyle birlikte olmadık hiç. Kısa, gizli randevular uğruna başarıyı, ünü geri çeviriyordu. Kiminle? Kimdi bu Ber? Neden açıkça Pavel Fedoroviç'ten çalıp götürmüyordu onu? Ne bekliyorlardı?

Bütün bunlara bir yanıt bulamamıştım henüz. Şimdilik bildiğim tek şey vardı: Maria Nikolayevna'nın zayıf noktasını bulmuş-

tum, nereden saldıracağımı biliyordum. Niçin peki? Çünkü o eşsizdi, biricikti, oysa benim gibi binlerce kişi vardı, çünkü onu o kadar güzelleştiren elbiseleri benim üzerime yaptıklarında yakışmıyordu, çünkü sefaletin, utancın ne olduğunu bilmiyordu, çünkü o âşıktı, bense bunun anlamını bile kavramıyordum.

«Soneçka!» diye seslendi Pavel Fedoroviç, herkesin bulunduğu salondan, «masamın orta çekmecesinden pasaportlarımı verir misiniz?»

«Ne yapacaksınız?» dedim, uykudan uyandırmışlar gibi.

«Kırk yedi yaşında olduğuma inanmıyorlar bir türlü. Daha yaşlı olduğumu sanıyorlar. Kanıtlamak istiyorum.»

Salonda anlamsız bir tartışma sürüyordu, Maria Nikolayevna aralarındaydı, hiçbir şeyden kuşkulanmayan Travin de.

Masaya yaklaşıp çekmeceyi açtım. İşte, büyük bir zarfın içinde Travin'in beş pasaportu duruyordu: Sovyet pasaportu, sahte pasaportu, Ukrayna pasaportu, Türk pasaportu ve Nansen mülteci pasaportu. Zarfın altında bir tabanca vardı. Aceleyle kapadım çekmeceyi... Bu buluşun beni ne kadar şaşırttığını anlatamam. Tabanca sahibi olmak Pavel Fedoroviç'le hiç bağdaşmıyordu.

Pasaportları salona götürdüm. Pavel Fedoroviç'in gerçekten kırk yedi yaşında ol-

duğu anlaşıldı. Daha yaşlı görünüyordu. Maria Nikolayevna bir şey söylemeden gülümsüyordu.

«Ber Paris'te.» Bu sözcükleri söylesem, belki Pavel Fedoroviç bu tabancayla öldürürdü beni. Yolculuğumuz sırasında tabancası yoktu. Konstantinopolis'ten ayrıldığımızda Pavel Fedoroviç'in bavullarını ben yerleştirmiştim, tabancası yoktu. Demek Paris'te aldı. Ne zaman? Niçin?

Bu arada salondaki anlamsız konuşmalar sürüp gidiyordu. Saat onu geçiyordu ki, Maria Nikolayevna'nın bir arkadaşı ve kocası onu almaya geldiler, bir yerlere götürdüler. Pavel Fedoroviç'le üç konuğu sessizce pokere oturdular, ben de dördüncü konukla, yaşlı ve kel bir adam olan İvan Lazareviç Nersessov'la kaldım. O sigara içiyor, ben de gitmesini bekliyordum. Pokerden hoşlanmıyor, bakara oynamayı yeğliyordu, uçakla yolculuk yapmayı seviyordu (o dönemde oldukça az rastlanan bir zevkti bu), duldu ve bize yakın sayılabilecek, kendine ait bir konakta oturuyordu.

Sigara içiyor, bir şey söylemiyor, dünyayı unutmuşçasına, bir doğulu tembelliği içinde oturuyordu; uykulu gözleri görmeden bana bakıyordu sanki.

«Çok zor,» dedi birden.

«Nedir zor olan?»

«Çok zor,» diye tekrarladı. «Erken yatıp erken kalkmak. Geceyi geçirmek kötü

bir alışkanlık. İçmek. Yemek. Gezmemek. Yatmak.»

«Evet,» dedim.

«Hava,» diye konuşmasını sürdürdü. «Güneş. Bir zamanlar severdim. Unuttum şimdi.»

«Nargile içmelisiniz,» dedim. «Hiç denediniz mi?»

Gözkapaklarını indirerek evet dedi.

«Gelin,» dedi, tam sonunda uyukladığını sandığım anda. «Pavel Fedoroviç, izin verin genç hanım benimle çıksın.»

Pavel Fedoroviç'in sırtı bize dönüktü, başını çevirmeden yanıtladı:

«Rica ederim, rica ederim!» Düşünüyordu. «Ama nereye? Çıkmak mı? Soneçka'yla mı? Soneçka, istiyor musunuz gerçekten?»

Pavel Fedoroviç odama girdiğinde henüz giyinmemiştim, omuzlarımı örtmek için yaptığım harekete dikkat bile etmedi.

«Son derece namuslu bir adamdır. Ama çok içmeyin, mideniz bulanır. Son derece namuslu bir adamdır. Çok da sıkıcıdır. Onunla biraz dans edin.»

Nersessov beni arabaya götürdü. Şoför uyandı. Yerimize oturduk. Ben mavi elbisemi giymiştim.

«Çok sevimlisiniz, çok. Hem çirkin, hem sevimli» dedi. «Ufacık, pek de çirkin.»

Güldü. Ben de güldüm.

O sıralar çok tutulan bir restorana gittik ve hemen uzun, seçkin ve sindirimi güç

bir yemeğe başladık. İçiyordum. Nersessov da içiyordu. Niçin bana ihtiyaç duymuştu? Kuşkusuz bu soruyu sormamıştı kendi kendine. Belki iyi yürekliydi, acımıştı bana. Yoksa uykusuz gecelerinden birinde zaman öldürmek mi istemişti? Ne parfüm kullanmayı, ne de pudralanmayı biliyordum, restorandaki garsonlar acımayla bakıyordu yüzüme.

«Hiç âşık olmadınız mı, Taneçka?» diye soruyordu Nersessov. Hayatım aklımdan geçti — gidip bir daha dönmeyen Evgeni İvanoviç, Petersburg'la Moskova arasında bir vagonda tatlı, neredeyse yabancı, bir daha hiç görmediğim bir yüz, Maria Nikolayevna'nın o kadar alay ettiği, Rostov'daki üniversite birinci sınıf öğrencisi sevgilim; hepsi buydu.

«Taneçka değil, Soneçka,» diye karşılık verip içmeye devam ettim.

«Sizi evlendirmek gerek canım,» diyordu, «çocuklarınız olmalı Oleçka...»

«Oleçka değil, Soneçka» diye karşılık verdim bu kez de ve kendi söylediğime güldüm.

Çok geç saatte, tan ağarmaya yakın, beni eve bıraktı, elimi öptü ve bu «çılgın kabare gecesi» için teşekkür etti. Zili hemen bulamadım, sokak kapısı açıldığında, karanlıkta biri varmış gibi geldi. Işık düğmesini arıyordum. Hemen yakınımda, ayakta biri olduğunu hissediyor, korkmaya başlıyor-

dum. Kapıyı açık bırakmıştım. Ansızın biri çıkıp kapıyı dışarıdan kapadı. Işığı yaktım.

Yukarıda konuklar gitmiş, Maria Nikolayevna henüz dönmemişti. Pavel Fedoroviç salonda tek başınaydı. İçeride kesif bir sigara dumanı vardı, halı buruşmuştu.

«Niçin uyumadınız?» diye sordum.

«Canım istemedi,» dedi. «Eee, eğlendiniz mi?»

Birden hıçkırarak ağlamaya başladım.

«Rica ederim, rica ederim!» diye bağırdı, tıpkı daha önce, kâğıt oynayıp düşünürken yaptığı gibi. «Çabuk gidip yatın. Uykunuzu almalısınız.»

Sanki fazla bir şey söylememden korkarmış gibi kapıya doğru itti beni.

Mümkündür ki, bu haftalar boyunca Maria Nikolayevna'nın yüzü, ruhu değişmiş olsaydı, herkesin, benim de farkedebileceğim biçimde acı çekmiş olsaydı, hastalanmış, sesini yitirmiş olsaydı — bilmem ama mümkündür ki bu yeterdi benim için. Ama üzerindeki o yumuşaklığın ve arasıra kaygılı bir bakışın dışında hiçbir şey farketmedim. Yine Pavel Fedoroviç'e karşı sevimli, inceydi, yine çok çalışıyor, kendini çalışmalarına veriyordu; dönem dönem göz kamaştırıcı bir güzellik geliyordu üzerine, hayatını güvenle ve özgürce sürdürüyordu. Onun karşısında ben giderek daha fazla silindiğimi hissediyordum; oysa o mesleğinde ilerliyor, fiziksel ve ruhsal olarak da, hayatının sanki odak noktasına yaklaşıyordu; zekâsı, güzelliği ve yeteneğiyle uzun yıllar bu noktada kalabilirdi.

Dengesinde, beni şaşırtan, neredeyse korkutan, hattâ ondan iğrendiren bir şeyler vardı. Pavel Fedoroviç'i aldattığı konusunda hiç kuşkum yoktu, ama bunu olağan bir tavırla yapmıyordu, Pavel Fedoroviç ise, kuşkusuz bilinçsizce, ona yardım ediyordu; asla soru sormuyor, böylece Maria Nikola-

yevna'yı yalan söylemekten kurtarıyor, küçük düşürmüyordu — karısına susmak kalıyordu yalnızca. Ber'le aralarında bir «macera» değil de — Maria Nikolayevna için kullanıldığında bu sözcük, şaşırtıcı derecede orantılı, sağlam bedenine birden takılıvermiş bir koltuk değneği kadar abesti — uzun, zorlu ve belki de umarsız bir aşk olduğundan da kuşkum yoktu. Bu çözümsüz duygulara karşın, çevresine sürekli bir mutluluk saçmaya devam ediyordu. İşte bu sürekli mutluluk nedeniyle cezalandırmayı düşlüyordum onu.

Pavel Fedoroviç'in, Ber'in Paris'te olduğunu öğrenmesini sağlamam yeterli olmazdı. Maria Nikolayevna'nın onunla buluştuğunu kanıtlamam gerekirdi... Şimdilik bu kanıtları nasıl kullanacağımı ve Travin'e nasıl haber vereceğimi düşünmüyordum. Bekliyordum, pusudaydım.

Rastlantı sonucu bir başarı elde etmeyi düşünmüyordum. Sokağa çıkıp onlarla karşılaşmak çok basit olurdu. Birçok kez, Maria Nikolayevna'nın kendiliğinden gelip bana Ber'den sözedeceğini sandım. Sanırım bu, ona karşı her tür öç düşüncesinden, yalnız Tanrı'nın temizleyebileceği hesabı sorma düşüncesinden temelli vazgeçmem için yeterli olurdu. Eskiden, birlikte yaşamaya başladığımız ilk aylarda bana gösterdiği sevecenlik bu son zamanlarda giderek azalıyor, seyrekleşiyordu. Ama yine de bazan

oluyordu. Ben piyanoda otururken arkamda, ayakta duruyor, elini enseme, sert iki çıkıntının arasındaki gamzemin olduğu yere koyuyordu. Saçlarıma dokunuyordu.

«Soneçka, arasıra annenizi düşündüğünüz oluyor mu? Petersburg'u? Mitenka'yı?»

«Evet, Maria Nikolayevna.»

«Belki bir gün onlardan haber alırız. Ne iyi olur!»

«Peetrsburg'dan gelenler oluyor. Bir mektup da gelebilir» dedim.

Coşkuyla karşılık verdi:

«Ne mektubu! Hiç olur mu! İnsanlar buzların üzerinden kaçıp geliyorlar, Finlandiya'dan...

Ber'in ona Finlandiya'dan kaçıp geldiğini böylece öğrenmiştim.

Dediğim gibi, Pavel Fedoroviç bürosuna saat ikide giderdi. Üçü biraz geçe, Maria Nikolayevna çıkardı. Eğer bir konuğu varsa, birazdan dönerim, derdi. Konuk ya da konuklar da — zaten kimse onlara konuk gözüyle bakmazdı — kalır, piyanoyu tıngırdatır, gazetelere, dergilere bakar, dama oynarlardı. Dora ya da ben onlara çay verirdik.

Her şeyi önceden düşünmüştüm. Onu ilk izlediğim gün her şeyi öğrenmeyi ummuyordum. İlk kez Maria Nikolayevna'nın ardından çıkıp otuz adım kadar gerisinden izlediğimde, sokağın köşesinden öteye gidemedim, görülmekten o kadar korkuyordum. İki gün sonra yine çıktım. Bizim sokak bir

başka sokakla kesişiyor, kesiştiği sokak da ortasında bir anıt bulunan büyük, sessiz bir alana çıkıyordu. Bir yanında bir pastane, öbür yanında yanyana üç kafe vardı; ikisi de birer köşede olan iki kafe geniş ve ferahtı, ortadakiyse daha karanlık, daha bakımsızdı, yani insan birine girmek istese, kesinlikle ilk ikisinden birine girer, bir fincan kötü kahvenin kuşkusuz yandaki kafelere göre yirmi beş santim ucuz olduğu ortadakini seçmezdi.

Maria Nikolayevna alana geldi. Bir taksiye bineceğini düşünerek, sıranın en sonundaki taksiye atlayıp izlemek üzere alanın çevresini döndüm, ama Maria Nikolayevna taksi durağını geçip doğru ortadaki küçük kafenin dar kapısından içeri girdi. Ben de eve döndüm.

Aceleyle eve girdiğimde, hafif bir kuşkum vardı. Ber'in telefon numarasını hatırlıyordum. Aradım. Hayır, evde yoktu, yaklaşık bir saat önce çıkmıştı. Kaçta dönerdi acaba?

Tam o sırada sokak kapısının kilidine bir anahtar sokulduğunu işittim. Telefonu kapadım, hafifçe çınladı. Kapının kenarında ayakta durdum, çift katlı bir perdenin arkasındaydım. Pavel Fedoroviç'i gördüm. Bu kadar alışılmadık bir saatte eve geldiği için sanki suçluymuş gibi bir tavırla içeri girdi.

Önce portmantoya baktı. Konuk yoktu.

Rahat bir soluk aldı. Beni geçip salona, oradan da Maria Nikolayevna'nın odasına gitti. Sessiz adımlarla izliyordum onu, neredeyse hiç korkmuyordum; arkasına dönse, işi şakaya vuracaktım. Odada epey oturdu, pardösüsü ve şapkasıyla; sonra koridordan geçip yemek odasına girdi ve iki kez saate baktı. «Soneçka!» diye seslendi.

Odamdan karşılık verdim.

«Yok bir şey... Şeyi unutmuşum... Dönmek zorunda kaldım.»

Kapı çekildi. Gitmişti. Bilinçsiz bir yürek sıkışmasıyla çalışma odasına, çekmeceye koştum. Hayır, tabanca yerindeydi. Bu kadar aptalca bir şeyi nasıl düşünebilmiştim! Onu alıp ateşlemesini benden başka kim sağlayabilirdi? Ama vaktim gelmemişti henüz.

Keşke onunla hesabımı bir başka biçimde görebilseydim — açıkça saldırarak, belki Ber'i elinden alarak, benim oyunum karşısında sesinin solgun kalmasını, benim karşımda bir tek kişi için bile olsa, varlığının hiçe sayılmasını sağlayarak. Ama hiçbir şeyim yoktu benim. Acımasızca öç almak zorundaydım.

Ertesi günü iyi hatırlıyorum. Sabah ses alıştırmaları yaptı, öğle yemeğinde iki Fransız konuğumuz vardı. Pavel Fedoroviç onlarla konuşuyor, kaliteli şaraplar sunuyordu. Her biri kendi mahzenindeki şaraplar-

dan sözediyordu. Sonrá adamlar gittiler. Terzi prova için geldi. Sonra...

Önce ben çıktım. Alana vardım, karşıya geçip karanlık, dar kafeye girdim. Sağlı sollu masalar diziliydi, aradaki dar boşluk arkada bir bölmeye açılıyordu. Bölmenin arkasına geçtim. Orası daha da karanlıktı. İlk masaya oturarak bir bira ısmarladım ve gazeteyi açtım. Hesabım doğru çıktı — on dakika sonra Andre Grigoryeviç Ber, başında aynı şapka, elinde aynı bastonla içeri girip ilk salona, bölmenin yakınına oturdu. Onu buzlu camın saydam bezemelerinin ardından görüyordum, aramızda bir metre bile yoktu. Hiçbir ses duyulmuyordu, pencere camlarının ardında yağmur yağıyordu; Paris'in, Şubat başında, ne gündüz, ne gece olduğu, zamanın sanki daha yavaş geçtiği, kentin sanki daha hüzünlü olduğu o kendine özgü saatiydi.

Maria Nikolayevna, Ber'in yanına oturdu, içecek bir şey getirdiler. Oradaydı işte. Hâlâ inanamıyordum. Ber iki elini tuttu, eldivenlerini çıkardı, ellerini uzun uzun öptü.

«Ağlama,» dedi birden Maria Nikolayevna.

Uzun bir sessizlik oldu.

«Ellerim gözyaşlarından ıslandı,» dedi.

Tepemde, karanlık bir köşede bir saat tik-tak ediyordu; bir kamyon geçti. Şişman

patron çinko tezgâhın arkasında uyukluyordu — hepsi buydu.

«Yapamam,» dedi Maria Nikolayevna. «Pavel Fedoroviç'e şeref sözü verdim. Yapamam.»

«Sen de ağlıyorsun, kahven soğudu, tuzlandı da herhalde,» dedi Ber.

Maria Nikolayevna kahvesini karıştırdı. Bu iri, karanlık siluetlerin kıpırtısızlığında gerçeğe aykırı bir şeyler vardı.

«Bir şey söyle,» dedi Ber. «Gülümse.»

Ama sesi ve dudakları sözünü dinlemiyordu kuşkusuz.

«Onu bırakamam,» dediğini duydum. «Sanki onu öldürmek gibi geliyor bu bana. Aldatamam da.»

«O zaman ben gidip öldürürüm,» diye fısıldadı Ber.

Yeniden uzun bir sessizlik oldu.

«Ben seni seyretmek için buraya gelmek istiyorum. Sen de beni seyretmeye gel,» dedi Maria Nikolayevna.

Uzun uzun seyretti onu Ber.

«Bir dakika,» dedi birden ve gülümsedi. «Gerçekten böyle süreceğini, hiç birlikte olmayacağımızı düşünüyor musun?»

Maria Nikolayevna yanağını eline dayadı, köylüler gibi. Saat tik-tak ediyor, zaman geçiyordu, biri girdi, tezgâhta bir kadeh içti, bozuk paralar şıkırdadı; gitti.

Tezgâhın, onların ve benim üstümüzde elektrik ışığı ansızın parladığında Maria Ni-

kolayevna kalkıp gitti. Bir dakika sonra Ber patronu çağırdı, hesabı ödeyip çıktı. İki lâmba daha yandı. Dışarısı kapkaraydı.

Sersemlemiş halde çıktım. Birlikte ağlayabileceğim kimse yoktu yeryüzünde. Kimse yoktu yeryüzünde... Sokaklar, köşeler, sokak lâmbaları... Hiçbir şeyi tanımıyordum. Eve geldim, kapıyı çaldım. Dora açtı kapıyı. Maria Nikolayevna odasındaydı, salonda Nersessov oturuyordu.

Kapının önünde uzun süre durup Nersessov'a baktım, o da bana bakıyordu. Belki arkadaş olduğumuzu söylemeye hakkı vardı. Travin'lerin tanıdıkları arasında adımı bilen ve yanılmayan tek kişiydi; bir akşam bana acımıştı.

Karşısına oturdum. Bu adam benim kocam, ya da yalnızca yakın bir dostum olsaydı nasıl olurdu diye düşünüyordum. O değilse de bir başkası olsaydı; yalnız, hep yalnız olmamak için, iki kişi olmak, biriyle birlikte olmak için... Sabahları ayakkabılarını boyar, mendillerini ütüler, nemli tıraş bıçağını kurulardım. Akşam yemeğine beklerdim onu, arasıra, bedenim sıcaklığını hissetsin diye sokulur, sarılırdım.

Yaşlı, kel bir adam oturuyordu karşımda.

«Nereden geliyorsunuz?»

«Dolaşmaya çıkmıştım, İvan Lazareviç,» diye karşılık verdim düşünmeden.

«Geçerken uğrayayım dedim. Disman'

lar gelecek, Pavel Fedoroviç de dönecek. Akşam yemeği yiyeceğiz.»

Dora yemek salonunda sofrayı kuruyordu. Maria Nikolayevna ona talimat veriyordu. Ayağa kalktım, ayaklarımı güçlükle sürüyerek Pavel Fedoroviç'in çalışma odasına gittim, ışığı yakmadan çekmeceyi açıp tabancayı çıkardım. Sessizce yürüyerek koridora çıkıp odama geçtim ve tabancayı yastığımın altına sakladım.

O gece Pavel Fedoroviç'i öldürmeye karar vermiştim.

Akşam konuklarımız vardı, on kişi kadardılar, ama bu kez kâğıt oynanmadı; Maria Nikolayevna şarkı söylüyordu.

Rica edildiğinde şarkı söylemeyi hiç reddetmezdi, ama o akşam sanki istemeye istemeye kabul ediyormuş gibi geldi bana. Konuklar salondaki lâmbalı, kocaman beyaz koltuklarla döşeli köşeye yerleşmişlerdi. Lialia Disman halının üzerine iki minder atmış, üzerine uzanmıştı; bazıları gölgede kalıyordu, Pavel Fedoroviç yandaki ilk koltuktaydı, yüzünü görebiliyordum. Arasıra, sessizlik olduğunda ayağa kalktığını, birine bir küllük ya da portakal verdiğini, sepetten bir meyve bıçağı alıp uzattığını, içinde ananas ve şeftali parçalarının akvaryumdaymışçasına yüzdüğü kocaman, camdan kâsedeki içkiyi bardaklara koyduğunu görüyordum.

Ben piyanodaydım. O benim yanımdaydı. Üzerinde koyu renk bir elbise vardı, yüzü her zamankinden solgundu. Sesinin tınısı her zamanki gibi, belki her zamankinden de kusursuzdu — ama o akşam bunu duyamayacak biri varsa, o da bendim.

Onu Pavel Fedoroviç'ten kurtarmak mı? Üzerimde ilk notalar titreştiğinde anladım ki bu, Ber'le arasında geçen konuşmayı duyduktan sonraki bir zayıflık anımda rastlantıyla ortaya çıkan, anlamsız bir düştü. Hayır, asıl benim kendimi ondan kurtarmam gerekiyordu, ona ihanet etmenin zamanı gelmişti, Travin'in adaleti yerine getirmesi ve böylece hayatımın sonuna dek beni özgür kılması için.

«Yarın» dedim kendi kendime. İkisinden hangisini öldüreceği hiç önemli değildi. Ama hesaplarını görecekti, bunun nedeni de ben olacaktım, kimsenin dinlemediği, kimsenin farketmediği, adsız ve yeteneksiz ben. İşte, aldatılmaktan ötürü acı çekmeyecek olan o «tüccar», o sağlam ve sağduyulu adam karşımda oturuyordu; bütün «ayıp»larımızı gülünç bulan, hayatı boyunca kendine yol açmak için başkalarını çiğneyip geçen ve şimdi kendine ait hiçbir şeyden vazgeçmeyecek olan adam işte baskın yaşama gücüyle karşımdaydı. Ertesi gün her şeyi öğrenecekti.

Ama nasıl? Nasıl haber vermeliydi, bunu düşünmek gerekiyordu.

İki haftadır, bilmem neden benimle pek karşılaşmamaya çalışıyordu. İki kez yolculuğa çıkmış ve ben bunu ancak gideceği gün, Dora'dan öğrenmiştim. Mektup mu yazmalıydı? Ama imzamı atsam, konuşmaktan farkı kalmazdı, imzalamasam inanmazdı.

İnsanların imzasız mektuplara inandıkları günler geride kalmıştı artık. İmzasız mektuplar başlangıçta insanları korkudan öldürüyordu, sonra canlarını sıkmaya başladı. Şimdi de güldürüyordu. Bürosuna telefon mu etmeliydi? Sesimi tanır, aynı konuşma olurdu, yalnız daha öz, daha acımasız... Ama her şeyden önce, vakit geçirmeden, aldığım tabancayı yerine koymam ve ertesi sabahı beklemem gerekiyordu.

Maria Nikolayevna'nın sesi yüreğimi parçalar, bakışlarım son zamanlarda takındığı ağırbaşlılıkla başını arkaya devirmiş, kıpırtısız, koltuğunda oturan Pavel Fedoroviç'e takılırken bunları düşünüyordum, daha doğrusu, belirli düşünceleri yakalıyordum.

«Yeter, yoruldum,» dedi Maria Nikolayevna.

Ama kimsenin canı gitmek istemiyordu henüz. Kırmızı yanaklı, genç bir piyanist, Chopin'in iki etüdünü taşkınlıkla çaldı. Lialia Disman, biraz kaba, kontralto sesiyle, Maria Nikolayevna'nın «kuşkulu» diye nitelendirdiği birkaç romans söyledi.

Odama gittim, tabancayı dikkatle çalışma odasına götürdüm, sonra Dora'nın yemek salonunu toplamasına yardım ettim. Geceyarısıydı. Konuklar gittiğinde on ikiyi geçiyordu.

Ertesi sabah yüksek sesle yapılan bir konuşmayla uyandım. Pavel Fedoroviç, Dora'

ya kahvesini hemen getirmesini söylüyordu. Pavel Fedoroviç iş için Londra'ya gidiyordu. Bavulu antrede hazırdı. Uzun mu sürecekti yolculuğu? On gün kadar. Saçlarını aceleyle toparlamaya ancak vakit bulabilmiş olan Maria Nikolayevna da oradaydı. Vedalaştılar, Pavel Fedoroviç elimi sıktı.

Maria Nikolayevna, «Şu halinize bakın, Soneçka,» diyordu. «Artık yüzünüz neredeyse saydam denecek kadar solgun. Yaşama biçimimizi değiştirmemiz gerek, hayatımızı mahvediyoruz. Dün sigara dumanı dolu bir odada şarkı söyledim — bu gidişle ses diye bir şey kalmayacak bende! Şarap da içmemeliyiz, her tür zararlı şeyi de iştahla yememeliyiz...»

Kahvesine bir kraker batırdı, karşımda oturuyordu.

«Kapris de yapmamak gerek; yapılmaması gereken daha birçok şey var — üzülmek örneğin. Oysa ben bazan üzülüyorum. Şaşırtıyor mu bu sizi? Dün gece kötü bir rüya gördüm Soneçka, bütün yüzümün tüylerle kaplandığını gördüm; önce alnımdan başladı, gözlerim, burnum, yanaklarım, hem de hızla kaplandı. Bağırarak uyandım.»

Uzun süre gevezelik etti, ben hemen hiçbir yanıt vermiyordum. Pavel Fedoroviç'in gidişi hesaplarımı altüst etmişti. Sonra Lialia Disman geldi — bir gece önce eldivenlerini Travin'lerde unutmuştu. Öğle yemeğine kaldı, iki fıkra anlattı, birini an-

layamadım, Maria Nikolayevna kızararak, «Lütfen dikkat et, Soneçka henüz genç kız,» dedi.

Saat iki buçukta Maria Nikolayelvna beni kitaplığa, oradan da baleye bilet almaya gönderdi. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu; sokağın köşesine geldiğimde şemsiyem sırılsıklam olmuştu, taksiye binmeye karar verdim. İşlerimi bir saat içinde tamamladım. Tiyatrodan çıktığımda cılız bir güneş nemli Şubat havasını delmeye çalışıyor, solgun bir gökkuşağı aşağı doğru iniyordu. Otobüs durağına gittim. O gün her yaptığımı otomat gibi, hissetmeden yapıyordum; on günlük bir yolculuğa çıkan Pavel Fedoroviç'ten başka bir şey düşünemiyordum. Bundan sonra olacakları henüz bilmiyordum.

Otobüsten, bizim alandaki pastanenin yakınında indim. Çok yükseklerde, gökkuşağının damar damar belirdiği yerde, neredeyse baharı müjdeleyen bir camgöbeği belirmişti bulutların ardından. Anıtın çevresini dolaştım. Maria Nikolayevna'yla Ber'in o saatte buluştuğu kafenin önünde, kocaman, açık mavi bir su birikintisi ışıldıyordu.

Oradaydılar. Daha birkaç gün önce bu sokakların, bu kaldırımın, bu pencerelerin varlığından habersizken şimdi onları gördüğümde içim geçiyor, başım dönüyor, açıklanamaz bir acıya boğuluyordum. Bütün

bunları görmemek daha iyiydi; iki yıl beklemiştim, on gün daha bekleyebilirdim. Bu arada gözlerimi dikmiş bakmayı sürdürüyor, kitaplarla şemsiyeyi göğsüme bastırmış, kıpırtısız duruyordum; su birikintisi meşe yaprağı biçimindeydi... Çıplak ağaçlardan saydam damlalar inci taneleri gibi suya düşüyordu... Ağaçların altında ıslak, sanki cilâlanmış bir sıra vardı. Ve bu sıranın üzerinde Pavel Fedoroviç oturuyordu.

Orada olmasına şaştım, o sabah Londra'ya gitmek üzere yola çıkmıştı; ama beni daha da çok şaşırtan, tavrında her zamanki doygun ağırbaşlılığından iz olmaması bir yana, garip bir görünümü, kendisine çok yabancı bir görünümü olmasıydı; ölümcül bir bezginlik vardı üzerinde. Onu görür görmez niçin tanıyamadığımı anladım.

Anıtın arkasına geçip bir süre orada durdum. Çıktığımda Travin yoktu. Kaldırımda da değildi, inanılmaz bir hızla kaybolmuştu ortadan, koşullar farklı olsa, onu gördüğümden kuşkuya düşerdim belki de. Ama çevremde gördüğüm her şey — bir bebek arabasını iten yeşil şallı zenci bir kadın, alacalı bulacalı gazete bayii, gökkuşağı — bana öyle açık seçik görünmüştü ki, Pavel Fedoroviç'in biraz önce ağaçların altında oturup tam karşısında, üzerinde «Seçkin likörler» yazılı camlı kapıya gözlerini dikmiş olduğundan kuşku duymuyordum. Demek geri dönmüştü, belki de eve varmıştı bile. Pe-

ki bavulu neredeydi? Öğle yemeği yememişse Dora bir şeyler hazırlamış mıydı acaba? İşte ona her şeyi söylememin, onunla tek başına, yüzyüze kalmanın zamanı gelmişti sonunda. Öteki ikisi birbirlerinden ayrılacağı anda onun bu alanda bulunmasını sağlama fırsatını yakalamıştım.

Acele etmek gerektiğini, yanıbaşımdaki, hep dışında kaldığım hayatın beni geçeceğini, bulutların gökyüzünü kaplayacağını, havanın kararacağını, sokak lâmbalarının, onlara ayrılma vaktinin geldiğini hatırlatmak ister gibi yanacağını hissederek eve doğru koşuyordum. Sokak kapısını bıraktım, ardımdan ağır ağır kapandı, asansör ağır ağır, sessizce hareket etti. Anahtarım vardı. Kapıyı açtım, Pavel Fedoroviç'in pardösüsüyle şapkası askıdaydı.

Hatırlıyorum, elimi pardösünün kolunda gezdirdim, sırılsıklamdı. Salona girdim. Piyano açıktı, bir gece öncesinden kalma beyaz leylâklar solmuş, buruşmuştu. Çalışma odasının kapısına yaklaştım. Hiç ses gelmiyordu içeriden.

«Pavel Fedoroviç,» dedim yavaşça.

Yanıt gelmedi.

«Pavel Fedoroviç, girebilir miyim?» deyip iki kez kapıyı tıklattım.

O anda, masanın yanındaki deri koltuğa oturmaya bile vakit bulamayacağımı, kapıdan girer girmez her şeyi söyleyeceğimi,

eğer yüzüme tükürürse, kabullenip hiçbir şey demeyeceğimi açıkça hissediyordum.

Ama kapının ardından karşılık gelmiyordu.

Bunun üzerine kapıyı araladım.

Pavel Fedoroviç masanın başında oturuyordu. Güneş batmıştı. Ortadaki açık çekmecenin üzerine eğilmiş oturuyor, çekmecedeki bir şeye dikkatle bakıyordu. Sol kolu koltukla masa arasına sarkmıştı, sağ kolu önünde, masadaydı.

«Pavel Fedoroviç!» diye haykırdım.

Ama kıpırdamadı.

O zaman ölmüş olduğunu, masanın üzerine düşmüş sağ elinde tabanca olduğunu gördüm.

Bağırdım. Çalışma odasından üç kapıyla ayrılmış mutfakta bulunan ve silâh sesini duymamış olan Dora, çığlığıma koştu. Dora allak bullak oldu; onu hangisi daha çok korkuttu bilmiyorum: Pavel Fedoroviç'in masası başında oturan cesedi mi, durduramadığı, hâlâ sürüp giden çığlığım mı? Düşündüğümde, çığlığım üç gün sürmüş gibi geliyor bana. Gerçekteyse, Dora yüzüme soğuk su çarpmayı akıl etti ve yatıştım. On dakika sonra beni salondaki divana yatırdı, orada ne kadar kaldığımı da hatırlamıyorum, ama sanırım, bana şimdi çok çok uzun süre, hattâ sanki zamanın dışında gibi gelse de, Maria Nikolayevna eve dönünceye kadar kaldım.

Hayatımın en dayanılmaz yarım saatiydi; üstelik yalnız benim hayatımın değil. Öyle sanıyorum ki, hayatın bütün korkunçluğuna ve sıkıntısına karşın, on insandan dokuzu, benim o yarım saat yaşadıklarımı hiç yaşamamıştır. Kalbim «oldu» ve «olmayabilirdi» arasında, «oldu» ve «olması kaçınılmazdı» arasında gidip geliyor, bir yerlerde düşüp kalıyordu. O sırada hissettiklerimi (ya da düşündüklerimi — ikisi aynı şeydi) ne hatırlayabildim, ne de açıklayabildim... Kendimle, kaderle, insanlarla, mutlulukla ilgili, yeniden kaderle ve hattâ kısa süre önce elimde tuttuğum boşluğa nişan aldığım ve kendiliğinden yazgısına düşen yeri bulmuş olan mermiyle ilgili.

«Benim dostum olun Soneçka,» diyordu bir ses tepemde; bin yıl sonra bile, bilincimi tümüyle yitirmiş olsam bile tanıyacağım bir ses, «bana yardım edin» diyordu.

Maria Nikolayevna iki elimden tutarak ayağa kaldırdı beni. Kapıda yabancılar duruyordu.

Her şey değişti, son iki yılın yaşayışı, kaygı, sürekli izleyiş, hepsi bitmişti ve bütün olanlar bensiz, benim dışımda, sanki ben yokmuşçasına olmuştu. Yüreğimde başedilmez bir bezginlik ve hepten yararsızlığımın bilinciyle başlangıca dönüyordum. İnsanlar ve tutkular önümden geçip gitmişti — köşemden onları seyrediyor, birinin bir şeyini bozmak, birine yardım etmek için, kendimi bu eylemle kanıtlamak için onlarla bir araya gelmeyi umuyordum, Pavel Fedoroviç'in intiharıyla sonuçlanan bu oyuna beni katmadılar. Benden önce her şeyi biliyordu Pavel Fedoroviç, ben olmadan ne yapması gerektiğini anlamıştı, Ber ve Maria Nikolayevna'yla hesaplaşmadı, Ber'in yolundan çekilip Maria Nikolayevna'ya istediği gibi hayatını sürdürme, istediğiyle mutlu olma fırsatı verdi. Özgür olma fırsatı verdi.

Kendi kendimle konuşmaktan hoşlanır oldum. Belki de o zamanki monologlarımdan yola çıkarak vardım bu anılara. Kimse beni duymuyordu. O mehtaplı Şubat geceleri boyunca penceremin önünde, ışığı yakmadan, perdeleri örtmeden oturuyordum. Sokak güneşleniyordu. Petersburg'u, anne-

mi, eski, uzun piyanomuzu, karşılıklı yataklarımızı (kış aylarında aynı odada yatardık), beyaz pike örtülü dar yataklarımızı, yatakların başucunda, yıllar boyunca doğru düzgün inceleme fırsatı bulamadığım ikonaları görür gibi oluyordum. Ay, asfaltı bembeyaz aydınlatıyor, hafif don oluyordu. N'deki çocukluğumu, gıcırdayan küçük bahçe kapısını, ev sahibinin hep korktuğum köpeğini, annemin derslerinden yemeğe dönmesini benimle birlikte bekleyen aşçı kadını, hayatımızın yoksulluğunu, hüznünü, terkedilmişliğini görür gibi oluyordum. Paris sokağı sessiz ve boştu; pencerenin dışında ay ve soğuk vardı. Hayatın yanıbaşımda hareket ettiğini, insanları örttüğünü, ama zorla kendimi kabul ettirmek için ne yaparsam yapayım, beni içine almadığını görür gibi oluyordum.

Bölmenin ardında Pavel Fedoroviç yoktu artık. Maria Nikolayevna yalnızdı, ama son aylarda onların ikisini hiç başbaşa bırakmayan insanlar şimdi de gece gündüz Maria Nikolayevna'nın çevresindeydiler. Eskiden olduğu gibi bir yerlere gitmeyi önermiyorlar, yemekte seçkin şaraplar istemiyorlar, at yarışlarından, Viyanalı bir tiyatro topluluğunun turnesinden, borsadan sözetmiyorlardı. Orada bulunuyorlardı yalnızca — Nersessov'la Disman salonda sigara içiyor, odada Lialia Disman yatağın üzerine bağdaş kurup nakış işlemeye çalışıyor,

biri yemek odasındaki duvar saatini kuruyordu; çalışma odasında, Pavel Fedoroviç'in eskiden avukat ve Duma üyesi olan ortağı hesaplarla uğraşıyordu. Maria Nikolayevna şaşırmıyordu bunlara. Cenaze günü mezarlıktan hepsiyle birlikte döndü, ertesi gün sabahtan yine hepsi bir aradaydılar. Evde sürekli birilerinin varlığı ağır gelmiyor mu diye sordum kendisine. Farketmediğini, üstelik büyük olasılıkla yakında gideceğini söyledi.

Avukat, Nersessov ve Disman, son zamanlarda Pavel Fedoroviç'in işlerinin oldukça sallantıda olduğundan sözediyorlardı aralarında. Maria Nikolayevna biliyordu bunu. Evet, gerçekten de sonlara doğru Pavel Fedoroviç'in işleri eskisi kadar iyi gitmiyordu; ölümünden kendisini değil, parayı sorumlu tutup vicdanı rahat ağlayabilirdi kocasının ardından. Oysa kesin nedenini çok iyi biliyordu.

Cenazeden bir hafta sonra olaydan sözetmeye koyuldu bana. O sırada ziyaretlerin bazıları artık kesilmişti, konuklar ancak öğle ve akşam yemeklerine geliyorlardı. Geceleri Maria Nikolayevna odama geliyor, yatağın üzerine oturuyordu.

«Uyuyor musunuz Soneçka?»

«Hayır, Maria Nikolayevna.»

«Biraz oturabilir miyim? Sizinle gevezelik etmek hoşuma gidiyor. Biraz öteye gitsenize.»

Yattığım yerden kalbim çarparak ona bakıyordum. Yandaki odanın ışığı ellerine vuruyordu. Beyaz, sıcak bir sabahlığa sarınmış, ensesinde kalın saç örgüsü, oldukça büyük ve esmer ayaklarından sarkan terlikleriyle oturuyordu.

«Ne yapmalıyım, Soneçka?» diyordu yavaşça, ellerini sıkıp bana bakarak, «Ölüm bile çıktı karşıma, yine de sürekli bir mutluluk duygusu kaybolmuyor içimden. Bu duygu bana nereden geliyor, nasıl bitecek, Tanrı bilir. Aslında hayatta çok şeye sahip oldum denebilir — ama ben hayatın kendisinden mutluluk duyuyorum. Neden olduğunu tam bilmiyorum — soluk almaktan, şarkı söylemekten, bu dünyada yaşamaktan. Beni ayıplıyor musunuz?»

«Hayır, Maria Nikolayevna.»

«... onu öldürdüğümü söyleyenler olabilir. Ama kendimi suçlu hissetmiyorsam ne yapabilirim? Beni hiç ayıpladı mı dersiniz? Son anda, sondan bir önceki anda, ya da herhangi bir anda? Hayır, ayıplamadığını ben biliyorum, Tanrı da biliyor... Bu haklılık duygusu nereden geliyor bana? Belki herkes hisseder bunu, ama bazıları ikiyüzlülük edip gizler, ne dersiniz?»

Onu yanıtlamak istiyordum. Uzun süre düşünüp öyle konuştum:

«Böyle insanlar vardır. Bir görkem taşırlar sanki. Onların yanında insan korkar biraz (o kadar önemli değil Maria Nikola-

yevna, ciddiye almayın.) Onları değiştirebilmek, zayıf düşürmek (ötekiler, bizler zayıfız diye varsayarsak) kolay değildir... Nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum; mutlu kişi, sanki başkalarının biraz üzerinde yaşar ve kuşkusuz biraz da ezer onları. Ve bundan dolayı onu bağışlamak bile sözkonusu değildir; çünkü mutluluk onun için sağlık gibi, güzellik gibi kendiliğinden varolan bir şeydir.

Düşündü ve gülümseyerek karşılık verdi:

«Siz yine de beni bağışlayın Soneçka.»

İkimiz de sustuk. Ah, o gülümsemeyle benden nasıl uzaklaşıyor, erişilmez oluyordu!

Ve sonunda ayrılık günü geldi; yaz mevsimiydi, pencereler ardına kadar açıktı, ev kiralanmış, eşyalar bir depoya taşınmıştı; Maria Nikolayevna, Ber'le birlikte Amerika'ya gidiyordu, iki yıllık bir sözleşme imzalamıştı orada.

Artık Pavel Fedoroviç zamanındaki yaşayışımızı hatırlatan hiçbir şey kalmamıştı. Maria Nikolayevna yavaş yavaş eski arkadaşlarıyla bütün ilişkisini kesti, Pavel Fedoroviç'in işlerini kendi hallerine bıraktı, törenlerden, gezmelerden, para hesaplarından vazgeçti. Artık kendinden başka bir şeye güvenmiyordu; bu bağımsızlık onu daha da güçlendirip gençleştiriyordu. Kendilerinden vazgeçen «toplum»a tam bir ilgisizlik-

le karşılık veren bağımsız kadınlarda rastlanan bir çekicilik edindi. Son zamanlarda benimle ve Ber'le çok çalışmıştı. Artık Ber'i iyi tanıyordum. Benim için bir giz olmaktan çıkmıştı.

Bütün benliğiyle gelecekte yaşıyordu; üstelik önünde bir «meslek» ya da bir yeteneği olduğundan değil. Otuz yaşında ya var, ya yoktu. Suskun, ateşli, çok sinirli, ilk dinlediği kişiyi bile şıp diye anlayıveren, yakınlarının düşüncelerini kolayca kestiren bir adamdı. Doğaüstü denebilecek bu önsezisi bütün öteki erdemlerin yerini tutuyordu: müzikte «müzikselliğin», hayatta somut direnme gücünün. Hiçbir şey «vaat» etmiyordu, ama ona baktığımda, onu düşündüğümde bana öyle geliyordu ki (bu izlenimi edinen tek kişi ben değildim) bu adamın yazgısı pek sıradan olmayacaktı.

Artık yavaş yavaş Maria Nikolayevna'nın hem emprezaryosu oluyor, hem de ona piyanoda eşlik ediyordu. Kısa bir süre sonra da kocası olacaktı. Çok ender rastlanan bu aşkın derin bir doğruluğa ve bağlılığa dayandığı belliydi; bu aşkta ne onların kıskançlığına, ne de bizim kuşkularımıza yer yoktu. Maria Nikolayevna onu seviyordu... Bununla birlikte, arasıra bana öyle geliyordu ki, Maria Nikolayevna aşksız da mutlu olurdu — gerçekten hiç kimseye ihtiyacı yoktu. Ama seviyordu onu.

Onlar gidiyordu, ben de otele yerleşe-

cektim. İş arıyordum. Maria Nikolayevna beni unutmayacağına söz vermişti; giderken para bıraktı; beni bazı kişilere tavsiye etti. Beni kucaklayarak, eğer Petersburg'a dönmek istersem, bir yolunu bulabileceğini söyledi.

Hayır, annemin evine dönmek istemiyordum.

Ve sonunda gitti; son anda, ona bakarken, sanki Amerika'ya iş bulmaya, geçimini kazanmaya, başarı peşinde koşmaya, kısacası iş olanakları ülkesi, gündelik Amerika'ya gitmiyormuş da, yolu başkalarına kapalı, uzun süredir beklendiği ve tıpkı kendisinin herkesi sevdiği gibi sevildiği, biraz gerçekdışı ve besbelli mutlu bir ülkeye gidiyormuş izlenimini edindim.

Bir zamanlar beni hizmetçi sanıp iki frank bahşiş vermiş olan Ber, bana pek ilgi göstermiyordu; vedalaşırken de soğuk davrandı. Ben de ona karşı bir düşmanlık besliyordum. Maria Nikolayevna'nın yanında ikimizden biri fazlalıktı, ben de yolundan çekildim; çünkü yapabileceğim başka bir şey yoktu. Maria Nikolayevna uzun uzun gözlerini dikip baktı bana. Belki de vedalaştığımızda, ilk kez düşündü beni, benim hayatımı, ona olan sevgimi.

Peronda kırık, bitkin, kalakaldım; geçmiş bana şimdiyi yaşatmadan kaçıp gitmiş, önümde karanlık, bomboş bir gelecek bırakmıştı. Boş eve dönüp (Rusya'dan getirdiğim)

sandığımı, kitaplarımı ve notlarımı aldım ve kapıcıya bir fayton çağırmasını söyledim. O zamanlar Paris'te faytonlar ucuzdu; birden tedirgin, cimri biri olup çıkmıştım — bütün giysilerimi özenle sandığıma yerleştirmiştim. Sandığı ayaklarımın dibine yerleştirdiler, kitaplarımla notalarımı yanıbaşıma koydum. Kentin içinden geçiyor ve inanamıyordum; bu aynı Paris olamazdı, düş görüyor olmalıydım, koca dünyada tek başıma olamazdım; insansız, düşsüz, sizlerin — insanlar, hayvanlar, eşyalar — arasında yaşamak için gerekli olan her neyse onsuz, tek başıma, yapayalnız olamazdım...

Bunları düşündüğümden bu yana üç yıl geçti; bu süre boyunca bir köstebek gibi toprağın altına gizlenmeyi ya da her şeyin yolunda olmadığını, dünyanın adaletsizce düzenlendiğini haykırmayı istediğim anlar çok oldu... Maria Nikolayevna hâlâ Amerika'da.

Andre Grigoryeviç'le evli ve Avrupa'ya dönmeye niyeti yok — Philadelphia'da şarkı söylüyor, iki yılda bir turneye çıkıyor, özellikle California'da çok seviliyor. Bana mektup yazıyor, (kendinden sözeden) gazete kesikleri, bazan da para gönderiyor. Paraya çok ihtiyacım var; az kazanıyorum, Maillot kapısına açılan sokakların birindeki küçük bir sinemada piyano çalıyorum. Orkestramız üç kişiden oluşuyor: ben, aynı zamanda orkestra şefi olan kemancı ve vurmalı

çalgıları da çalan viyolonselci. Garip ama, bu işi Nersessov bulmuştu bana. Maria Nikolayevna'nın gidişinden yaklaşık altı ay sonraydı. Kısa bir süre sonra Nersessov öldü.

Sinemada neredeyse bir yıldır çalışıyordum ki Mitenka, Rusya'dan Paris'e çıkageldi. Annemin öldüğünü haber vermek ve türkuazlı (hiçbir değeri olmayan) küpelerini teslim etmek için beni arayıp buldu. Sanırım altmış yaşlarındaydı annem. Bir yerlerden, yiyecek bulmaya giderken yolda üşütmüştü. Tanrım, oralarda o zorlu, tuhaf, yarı unutulmuş hayat sürüp gidiyordu. Orada insanlar ya karıncalar ya da kurtlar gibi yaşıyorlardı. Bir bakıma burada bizim yaşadığımızdan daha onurlu bir biçimde...

Mitenka evliydi, karısı hamileydi ve bilinmez neden, herkesten kaçıyordu. Mitenka hep aynı Mitenka'ydı: Burnundan sesli sesli soluk alıp ıhlıyordu, pek temiz değildi, ama artık ünlüydü, hârika çocuk gerçek bir dâhi olmuştu.

«Ben de bir sinemada piyano çalıyorum,» dedim; onu dinlemekle yetinmemiş, kendimden de sözetmek istemiştim.

Dazlak kafasını yana yatırıp hüzünlü gözlerle bana baktı.

«Utanmıyor musunuz?» dedi sonunda, burnundan konuşarak. «Utanmıyor musunuz, Soneçka? Sizden neler bekliyorduk!»

İnanın, beni başkasıyla karıştırıyordu

— benden hiç kimse, hiçbir zaman bir şey beklemedi!

Sonra beni karısına göstermek için evlerine çağırdı. Karısı utangaç bir tavırla, ellerini karnının üzerinde kavuşturmuş, karşıladı bizi.

«İşte sana o kadar sözünü ettiğim Soneçka,» dedi Mitenka. Yüzü ifadesizdi. «Antonovskaya, Sofia...»

Babamın adını unutup bocaladı, bu kötü durumdan çıkması için yardımcı olmadım ona; aslında bütün bunların uzun süredir benim için hiç önemi kalmamıştı.

Gerçekten de, ta doğumundan öncesinden beri yüzüne tükürüldüğü için insanın öz annesine kırılmasına değer mi? Böyle onuru kırılmış kişilerin gerçek insanlar, iyi ve mert insanlar doğurduğu olmuştur, hem de çok. Önemli olan doğum değil, başka bir şey. Ufacık bir sineğin evrensel yüceliğe göz dikmeye hakkı olmadığını ne kadar söylerlerse söylesinler, ben hep bekleyeceğim ve diyeceğim ki kendime: Ölemezsin, dinlenemezsin, dünya yüzünde gezinen bir insan hâlâ var. Bir gün belki ele geçirebileceğin bir alacağın var hâlâ... eğer Tanrı varsa.

SON

Nina Berberova

EŞLİK EDEN
SONEÇKA ANTONOVSKAYA

1901 yılında Petersburg'da doğan *Nina Berberova,* Ekim Devrimi'nden sonra ailesiyle birlikte Fransa'ya yerleşti; yirmi yılı aşkın bir süre burada yaşadıktan sonra, Amerika Birleşik Devletlerine göç etti. Yakın zamana kadar bu ülkede Rus Edebiyatı öğretmenliği yapmaktaydı. *Eşlik Eden* adlı bu romanında, *Nina Berberova,* Petersburg sosyetesinden bir sopranoyla, ona konserlerinde eşlik eden silik, yoksul piyanist kız *Soneçka*'nın ilişkilerini, yalın, çarpıcı bir dille anlatır. *Nina Berberova,* bu ilişkiler çerçevesinde sınıflar arasındaki gizli düşmanlığı ve bu arada müziğin büyüsünü ustaca dile getirir.

Kapak resmi: PAVEL FEDOTOV

KDV içindedir

88,34.Y.0162.0007